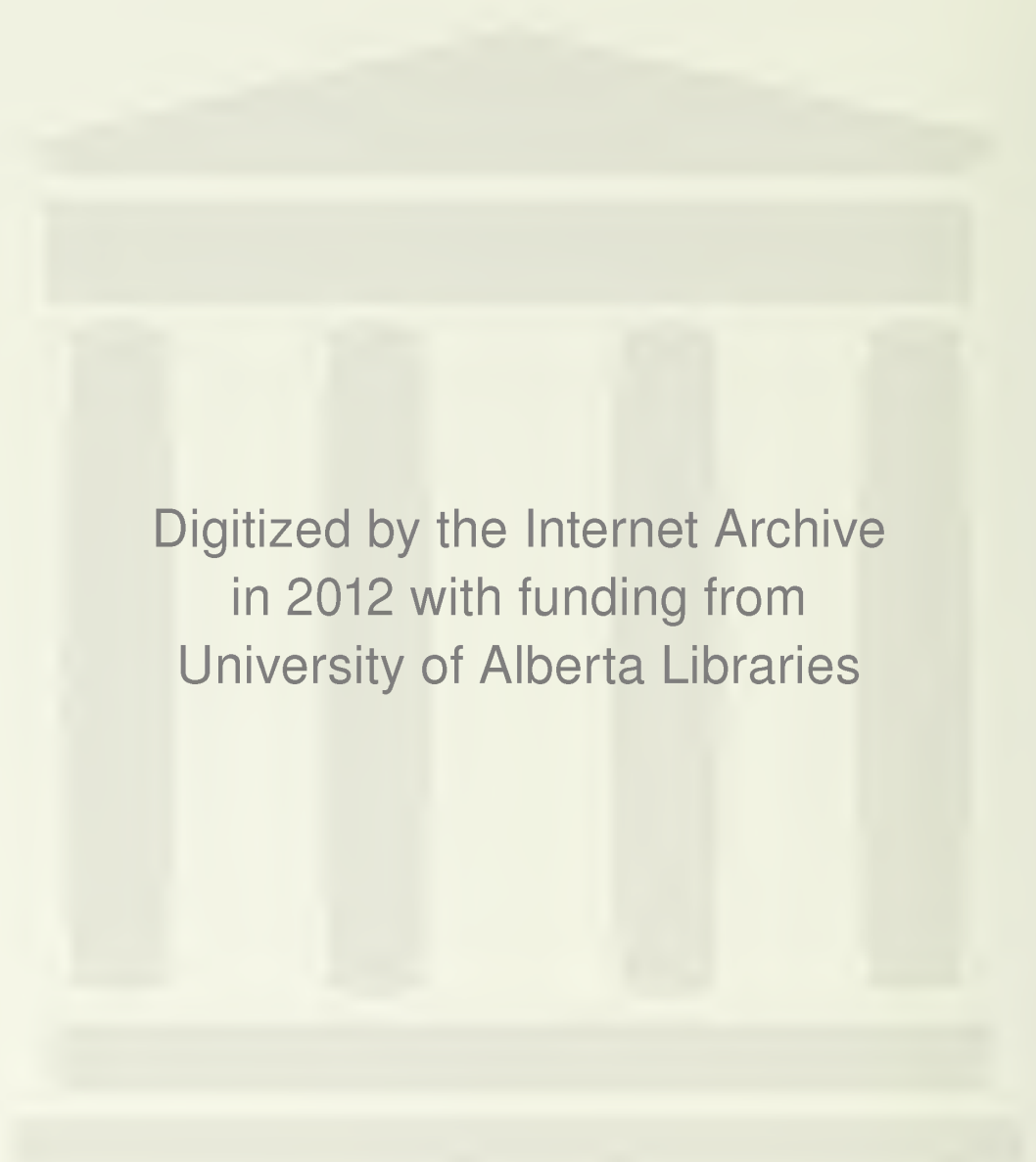

ПРОГРАМА НАВЧАННЯ

для початкових шкіл

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
University of Alberta Libraries

<http://archive.org/details/prohramanavchann81albe>

ПРОГРАМА НАВЧАННЯ ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ
З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ ВІДПОВІДНО ДО
ПАРАГРАФУ 150 (1) (b) В SCHOOL ACT

(ПЕРЕДРУК З ДОПОВНЕННЯМ)

PROGRAM OF STUDIES FOR ELEMENTARY SCHOOLS
OFFERING INSTRUCTION ACCORDING TO
SECTION 150 (1) (b) OF THE SCHOOL ACT
(INSTRUCTION IN UKRAINIAN)

(REPRINT WITH SUPPLEMENT)

Цей документ видається за дозволом
Міністра освіти згідно з Параграфом
12 в School Act.

This document is issued under the authority
of the Minister of Education pursuant to
Section 12 of the School Act.

ALBERTA
Education
1981

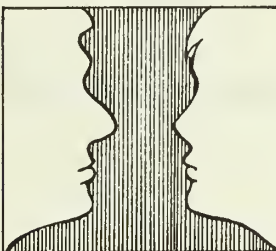
ЗМІСТ НАВЧАННЯ

ПЕРЕДМОВА

(FOREWORD)

А

УКРАЇНСЬКА
МОВНА
ДІЯЛЬНІСТЬ

(UKRAINIAN LANGUAGE ARTS)

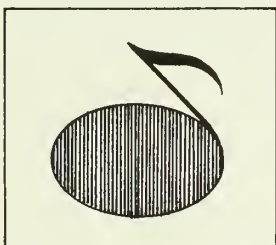
Б

СУСПІЛЬНІ
НАУКИ

(SOCIAL STUDIES)

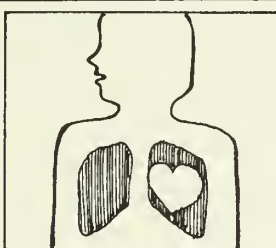
В

МУЗИКА

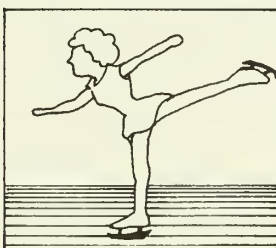
(MUSIC)

Г

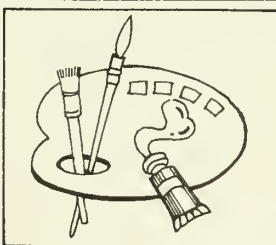
ЗДОРОВ'Я

Г

ФІЗКУЛЬТУРА

Д

МИСТЕЦТВО

Е

ДОДАТОК

Є

ПЕРЕДМОВА

(FOREWORD)

A

ВСТУП	A-1
INTRODUCTORY STATEMENT	A-5
THE GOALS OF BASIC EDUCATION FOR ALBERTA	A-8

ВСТУП

У Альберті існує одна Програма навчання, яка приписує настанови й зміст предметів схвалених Міністром освіти. У ній також міститься список приписаних матеріалів для цих предметів.

Хоч більшість учнів у Альберті навчається в англійській мові, законодавство дозволяє навчання в українській мові й заохочує шкільні юрисдикції забезпечувати таке усування, коли на це існує достатня вимога.

Мета цього документа -- дати адміністраторам, директорам і вчителям видання Програми навчання для початкових шкіл в українській мові. У додаток подані інформації, які рахуються необхідними для яснішого пояснення наміру такого навчання й сподівання для учнів, які навчаються в українській мові.

НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У Альберті мети, які вимагаються від школи, вказані в Метах основної освіти для Альберти. Хоч у цьому документі не згадується мови, яку треба вживати для навчання, зрозуміло, що подані мети стосуються всіх учнів у Альберті незалежно від мови навчання.

Тому що існує багато різних посередників пов'язаних із надбанням мови й її вживанням у ширшому середовищі, треба

буде пристосувати засоби здійснення мет основної освіти, коли навчання відбувається в мові, яка не є мовою ширшого середовища й часто не є домінуючою мовою дитини.

Визнаючи ці лінгвістичні обсяги, у 1978 році Curriculum Policies Board подав Міністрові рекомендації щодо пріоритетів для планування, розвитку, введення та оцінювання предметів призначених для учнів, які навчаються в українській мові. Ці пріоритети були схвалені Міністром і подаються нижче:

Перший пріоритет - дається предметам, які уможливають надбання лінгвістичних і культурних настанов, себто Мовній діяльності й іншим спорідненим з мовою предметам.

Щоб пристосувати цей перший пріоритет, заплановано й розвинуто предмет "Українська мовна діяльність" (українська мова) на основі принципів засвоєння, уживання та утримання мови.

Другий пріоритет - дається предметам, які рахуються головними вкладниками для досягнення культурних настанов, себто Суспільним наукам і Образотворчим мистецтвам.

Хоч важливіші настанови й зміст у Суспільних науках подібні для всіх учнів незалежно від мови навчання, робляться пристосування, щоб визначити культурні різниці між учнями, які розмовляють англійською мовою й учнями, які розмовляють українською мовою, і щоб врахувати доречні лінгвістичні посередники. Подібні пристосування необхідні для Музики, Драми й Фізкультури.

Третій пріоритет – дається предметам, які мають подібний зміст незалежно від мови, себто Математиці, Науці й Здоров'ю.

Здоров'я й Фізкультура навчаються в українській мові. Настанови й зміст цих предметів не потребують зміни. У деяких випадках необхідні відмінні матеріали, тому що написані матеріали не існують в українській мові. Але знову ж, треба зробити пристосування, щоб включити ці посередники.

У Альберті учні українського походження мають доступ до навчання в українській мові й зацікавлені батьки мають додаткову змогу передавати українську мову й культуру своїм дітям. У додаток, інші батьки також мають нагоду дати своїм дітям навчання в українській мові незалежно від їхнього лінгвістичного походження. Таким способом ці діти також можуть набути краще володіння українською мовою й розвинути більше визнання української культури, ніж якщо б вони вивчали українську мову в звичайній програмі, де українська мова навчається як предмет і не вживається як мова викладу.

Обі групи учнів повинні досягнути ту саму майстерність у англійській мові, як учні, які навчаються тільки в англійській мові. Щоб облегшити досягнення плавності в обох мовах, вихователі повинні брати до уваги введення програми Мовної діяльності для цих учнів з перспективи двох мов у межах ефективної комунікації. Програма Мовної діяльності, створена й уведена з такої перспективи, облегшить досягнення настанов, умінь і понять, які є спільні обом мовам і посилюють нагоди навчання для учнів.

НАСТАНОВИ

У додаток до настанов окреслених для звичайної шкільної програми в Альберті, настанови специфічні для надбання української мови й визнання культури є такі:

- (а) розвинути функціональний ужиток української мови з умінням розуміти усну українську мову з легкістю, брати участь у розмовах, а також читати й писати по-українському в межах особистого досвіду в мові;
- (б) розвинути розуміння й визнання культурних відношень, вартостей, звичаїв і традицій людей українського походження й виховувати впевненість у особистій ідентичності;
- (в) полегшити розвиток позитивного ставлення до навчання інших мов і розуміння інших культур.

Отже, намір програми -- дати учням нагоду розвинути ті знання, уміння й відношення, які вимагається від учнів у школах Альберти й одночасно набути плавність у англійській та українській мовах.

За ширшими інформаціями щодо введення програм забезпечених у Section 150 (1) (b) у School Act пропонується звернутись до наступних документів виданих Міністерством освіти Альберти:

1. Bilingual Education, The Alberta Experience, 1973.
2. Teaching In A Language Other Than English: The Immersion Approach, 1983.

INTRODUCTORY STATEMENT

In Alberta, there is one Program of Studies which prescribes the objectives and content of the courses approved by the Minister of Education. It also contains the list of prescribed learning resources for these courses.

While the majority of pupils in Alberta receive instruction in the English language, legislation permits instruction in the Ukrainian language, and school jurisdictions are encouraged to provide such a service when there is sufficient demand for it.

The purpose of this document is to provide administrators, principals and teachers with a Ukrainian language edition of the Program of Studies for Elementary Schools. In addition, information perceived as necessary to communicate more clearly the intent of such instruction and of the expectations for pupils receiving instruction in the Ukrainian language is provided.

INSTRUCTION IN UKRAINIAN

In Alberta, the goals expected of the school are specified in The Goals of Basic Education for Alberta. While no mention is made of the language to be used for instructional purposes in this statement, it is understood that the goals specified in this statement are intended for all pupils in Alberta, regardless of the language of instruction.

Because of many factors related to language acquisition and its utilization in the wider community, the means taken to realize the stated goals of basic education will need adaptation when instruction is given in a language which is not the language of the wider community and often not the dominant language of the child.

Recognizing these linguistic dimensions, in 1978 the Curriculum Policies Board recommended priorities to the Minister for planning, developing, implementing and evaluating courses intended for pupils receiving instruction in the Ukrainian language. These priorities were accepted by the Minister and are indicated below:

Priority #1 is to be given to courses which facilitate the acquisition of linguistic and cultural objectives such as Language Arts and other language-related courses.

To accommodate this first priority, a Language Arts course (Ukrainian) has been planned and developed using principles of language acquisition, utilization and maintenance.

Priority #2 is to be given to courses which are perceived as contributing primarily to the attainment of cultural objectives such as Social Studies and the Fine Arts.

While the major objectives and content in Social Studies are similar for all students regardless of the language of instruction, adaptations are made to recognize the cultural differences between English-speaking and Ukrainian-speaking students and to take into account the relevant linguistic factors. Similar adaptations are necessary for Music, Drama and Physical Education.

Priority #3 is to be given to courses in which the content is similar, regardless of language, such as Mathematics, Science and Health.

Health and Physical Education are taught in Ukrainian. The objectives and content of these subjects require no content changes. In some instances, different learning resources are necessary because the prescribed materials are not available in Ukrainian. But again relevant linguistic factors must be taken into account and adaptations may need to be made to accommodate for these factors.

In Alberta, access to Ukrainian language education is usually available to students of Ukrainian origin so that interested parents have added opportunities to transmit the Ukrainian language and its culture to their children. In addition, other parents also have the opportunity of having their children receive instruction in the Ukrainian language regardless of linguistic background. In this way, these children too may acquire a better command of the Ukrainian language and develop a greater appreciation of the culture than if they were to learn Ukrainian as part of a regular program in which Ukrainian is taught as a language and not used as a language for instructional purposes.

Both groups of students are expected to attain the same profi-

ciency in English as do the students who receive instruction in English only. To facilitate the attainment of fluency in both languages, educators should consider the implementation of a Language Arts program for these students from the perspective of two languages within a framework of effective communication. A Language Arts program conceived and implemented from such a perspective will facilitate the attainment of objectives, skills and concepts which are common to both languages and enhance the learning opportunities for the pupils.

OBJECTIVES

In addition to the objectives outlined for regular school programs in Alberta, objectives specific to the acquisition of the Ukrainian language and appreciation of culture are:

- (a) to develop a functional use of the Ukrainian language with the ability to understand Ukrainian when it is spoken, to participate easily in a conversation as well as read and write in Ukrainian within one's experience in the language;
- (b) to develop an understanding and appreciation of cultural attitudes, values, customs and traditions of people of Ukrainian origin and to foster a security in one's identity;
- (c) to facilitate the development of positive attitudes towards learning other languages and understanding other cultures.

Thus, it is intended that pupils in these classes are given opportunities to develop the knowledge, the skills and the attitudes expected of pupils in Alberta schools while at the same time acquiring fluency in both English and Ukrainian.

For more information on the implementation of programs provided under Section 150 (1) (b) of the School Act, the following Alberta Education documents are suggested:

1. Bilingual Education, The Alberta Experience, 1973.
2. Teaching In A Language Other Than English: The Immersion Approach, 1983.

THE GOALS OF BASIC EDUCATION FOR ALBERTA

INTRODUCTION

Goals are statements which indicate what is to be achieved or worked toward. In relation to basic education, goals serve several functions:

- (1) they identify the distinctive role of the school and its contribution to the total education of youth;
- (2) they provide purpose and direction to curriculum planning, implementation and evaluation;
- (3) they enable parents, teachers and the community at large to develop a common understanding of what the schools are trying to achieve.

Society must periodically re-examine the goals of its schools. Changes in emphasis and minor adjustment of the basic goals may be required from time to time to keep pace with social change.

This statement of goals is to direct education for grades 1 through 12 in Alberta schools. It is the basis from which specific objectives for various subjects and grades shall be developed.

While the school makes a very important contribution to education, it is only one of the agencies involved in the education of youth. The home, the church, the media and community organizations are very significant influences on children. It is useful, therefore, to delimit the role of schooling in education. Education refers to all the learning experiences the individual has in interacting with the physical and social environment; it is a continuing and lifelong process. Schooling, which has a more limited purpose, refers to the learning activities planned and conducted by a formally structured agency which influences individuals during a specified period. There is, of course, a very close relationship between schooling and education -- the learning which occurs in school influences and is influenced by what is learned outside the school.

GOALS OF SCHOOLING

Schooling, as part of education, accepts primary and distinctive responsibility for specific goals basic to the broader goals of education. Programs and activities shall be planned, taught, and evaluated on the basis of these specific goals in order that students will be provided with the opportunities and means to:

- develop competencies in reading, writing, speaking, listening and viewing;
- acquire basic knowledge and develop skills and attitudes suitable for the appropriate application of knowledge in mathematics, the practical and fine arts, the sciences, and the social studies (including history and geography), with appropriate local, national, and international emphases in each;
- develop the learning skills of finding, organizing, analyzing, and applying information in a constructive and objective manner;
- acquire knowledge and develop skills, attitudes and habits which contribute to physical, mental, and social well-being;
- develop an understanding of the meaning, responsibilities, and benefits of active citizenship at the local, national and international levels;
- acquire knowledge and develop skills, attitudes, and habits required to respond to the opportunities and expectations of the world of work.

Because the above goals are highly interrelated, each complementing and reinforcing the others, priority ranking among them is not suggested. It is recognized that in sequencing learning activities for students some goals are emphasized earlier than others; however, in relation to the total years of schooling, they are of equal importance.

In working toward the attainment of its goals, the school will strive for excellence. However, the degree of individual achievement also depends on student capabilities and motivation as well as on support from the home and the community. Completion of diploma requirements is expected to provide the graduate with basic preparation for lifelong learning. Dependent on program choices, the diploma also enables job entry or further formal study.

GOALS OF EDUCATION

Achievement of the broader goals of education must be viewed as a shared responsibility of the community. Maximum learning occurs when the efforts and expectations of various institutions affecting children complement each other. Recognizing the learning that has or has not occurred through various community influences, among which the home is most important, the school will encourage the development of:

- intellectual curiosity and a desire for lifelong learning;
- the ability to get along with people of varying backgrounds, beliefs and lifestyles without sacrificing personal ideals and values;
- a sense of community responsibility which embraces respect for law and authority, public and private property, and the rights of others;
- self-discipline, self-understanding, and a positive self-concept through realistic appraisal of one's capabilities and limitations;
- an appreciation for tradition and the ability to understand and respond constructively to change as it occurs in personal life and in society;
- skills for effective utilization of financial resources and leisure time and for constructive involvement in community endeavors;
- an appreciation for the role of the family in society;
- an interest in cultural and recreational pursuits;
- a commitment to the careful use of natural resources and the preservation and improvement of the physical environment;
- a sense of purpose in life and ethical or spiritual values which respect the worth of the individual, justice, fair play, and fundamental rights, responsibilities and freedoms.

The ultimate aim of education is to develop the abilities of the individual in order to fulfill personal aspirations while making a positive contribution to society.

УКРАЇНСЬКА МОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

(UKRAINIAN LANGUAGE ARTS)

Б

INTRODUCTION TO THE UKRAINIAN LANGUAGE ARTS COURSE OUTLINE	Б-1
УКРАЇНСЬКА МОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ - МЕТИ	Б-3
ЗАГАЛЬНІ НАСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	Б-5
СПЕЦИФІЧНІ НАСТАНОВИ	Б-8
УКРАЇНСЬКА МОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЗМІСТ І УМІННЯ (КЛАСИ 1-6)	Б-12
СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (КЛАСИ 1-6)	Б-29
ПРИПИСАНІ МАТЕРІЯЛИ	Б-30

INTRODUCTION TO THE UKRAINIAN LANGUAGE ARTS COURSE OUTLINE

The ultimate goal of a Language Arts program offered in Ukrainian or in English is communication. Mastery of language skills (listening, speaking, reading, writing and viewing) serves to provide each individual with the necessary means to understand and to relate to one's physical and human environment.

Schools offering instruction according to Section 150 (1) (b) of the School Act thus offer a Language Arts program from the perspective of two languages within a framework of effective communication. Such a program provides both teachers and students with opportunities to transfer many skills and concepts acquired in one language to another. This pedagogical dimension should be considered by administrators and teachers in planning the time and strategies required to attain the objectives identified for the English and Ukrainian Language Arts program.

This section contains the philosophy, goals, objectives, content and prescribed learning resources for the elementary Ukrainian Language Arts program. Information pertaining to the English Language Arts program is to be found in the regular Elementary Program of Studies.

NOTE

School administrators who do not read Ukrainian can obtain an English translation of the "Ukrainian Language Arts Course Outline", including an explanation of the philosophy which underlies this program, by ordering the Ukrainian Language Arts (1-6) Source Booklet for Administrators, available from:

Central Support Services
Alberta Education
Devonian Building, 8th Floor, West Tower
11160 Jasper Avenue
Edmonton, Alberta
T5K 0L2

УКРАЇНСЬКА МОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мова, це засіб передання думок, бажань і почувань. Для повного спілкування учень вступає в творчі процеси, які ведуть до розвитку мови й чутливості до точного вжитку й до мовного нюансу (відтінку). Через розвиток ентузіазму й гордості учень навчається розповідати про переживання, ідеї й власні погляди вільно й ясно.

МЕТИ

У додаток до Мет основної освіти для Альберти, які установлюють планування, навчання й оцінювання всіх програм, визначено наступні мети, які зокрема відносяться до Української мовної діяльності (1-6):

1. Розвивати функціональний ужиток української мови через:
 - i. розвиток сприймальних комунікаційних умінь -- зорового й слухового сприймання й читання;
 - ii. розвиток експресивних комунікаційних умінь -- усного мовлення й писання.
2. Розвивати свідомість і зацікавлення до того, як мова діє через:
 - i. здобуття мовного досвіду й знання (фонологічного, морфологічного, синтаксичного, лексичного, ортографічного (правописного)), яке полегшує спілкування.
3. Розвивати визнання й розуміння ставлень, культурних цінностей, звичаїв та традицій людей українського походження через:
 - i. участь у виховних програмах з відмітним культурним і мовним наголосом.
4. Розвивати гнучкість у вживанні мови для різноманітних намірів через:

- i. ознайомлення з експресивними можливостями усної й писемної української мови;
- ii. уживання експресивних засобів української мови для більш ефективного усного й писемного спілкування.

ЗАГАЛЬНІ НАСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальні настанови Української мовної діяльності повинні забезпечити учням нагоду розвинути п'ять комунікаційних умінь:

КЛАСИ 1-3

1. Зорове сприймання

Учень зможе:

- 1.1. застосовувати вміння зорового сприймання;
- 1.2. виявити бажання дивитися цілеспрямовано;
- 1.3. виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння зорових засобів;
- 1.4. виявити бажання дивитися для розваги.

2. Слухове сприймання

Учень зможе:

- 2.1. застосовувати вміння слухового сприймання;
- 2.2. виявити бажання слухати цілеспрямовано;
- 2.3. виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння щораз складнішої усної мови.

3. Усне мовлення

Учень зможе:

- 3.1. застосовувати набуте вміння розмовляти;
- 3.2. виявити бажання розмовляти ефективно;
- 3.3. виявити розвиток думання через усне вираження щораз складнішої мови.

4. Читання

Учень зможе:

- 4.1. застосовувати вміння читати;

- 4.2. виявити бажання читати для розваги;
- 4.3. виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння щораз складнішої писемної мови.

5. Писання

Учень зможе:

- 5.1. застосовувати вміння писати;
- 5.2. виявити розвиток думання через вираження щораз складнішої писемної мови.

КЛАСИ 4-6

1. Зорове сприймання

Учень зможе:

- 1.1. застосовувати вміння зорового сприймання набуте в попередніх класах;
- 1.2. виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння щораз складніших зорових засобів.

2. Слухове сприймання

Учень зможе:

- 2.1. застосовувати вміння слухового сприймання набуте в попередніх класах;
- 2.2. виявити бажання слухати цілеспрямовано;
- 2.3. виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння щораз складнішої мови.

3. Усне мовлення

Учень зможе:

- 3.1. застосовувати вміння розмовляти набуте в попередніх класах;
- 3.2. виявити бажання розмовляти ефективно;
- 3.3. виявити розвиток думання через усне вираження щораз складнішої мови.

4. Читання

Учень зможе:

- 4.1. застосовувати вміння читати набуте в попередніх класах;
- 4.2. виявити бажання читати для розваги й здобуття інформацій;
- 4.3. виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння щораз складнішої писемної мови.

5. Писання

Учень зможе:

- 5.1. застосовувати вміння писати набуте в попередніх класах;
- 5.2. виявити бажання писати ефективно;
- 5.3. виявити розвиток думання через вираження щораз складнішої писемної мови.

ПРИМІТКА

За обширний опис цих умінь див. Учительський порадник. Українська мовна діяльність (кл. 1-6).

СПЕЦИФІЧНІ НАСТАНОВИ

Специфічні настанови для клас 1-6 підкреслюють надбання української мови й розвиток розуміння української культури в канадському оточенні через діяльності, які включають:

1. людське взаємодіяння,
2. комунікацію (спілкування),
3. літературу й творчість
та
4. пізнавальну асиміляцію.

КЛАСИ 1-3

Людське взаємодіяння

По закінченні 3-ої класи учень зможе:

1. виявити ріст у розвитку поваги до людей і розуміння характерних особливостей;
2. виявити визнання цінності різних життєвих стилів і традицій;
3. виявити бажання розуміти своє суспільне оточення;
4. виявити пізнання важливості прийнятої суспільної поведінки при вживанні усної мови: застосовувати прийняті правила для взаємодіяння особи з особою (розмова, діалог при телефоні, дискусія).

Комунікація (спілкування)

По закінченні 3-ої класи учень зможе:

1. спілкувати усно, уживаючи наступні форми: розмови, драматизації, оповідання, пояснення, вказівки й звіти;
2. виявити краще володіння усними й неусними комунікаційними вміннями, уживаючи рухи, міни й модулювання голосу та правильну вимову для передання значення;

3. виявити первинну свідомість про різницю між формальною й неформальною мовою, уживаючи відповідні мовні структури в різноманітних ситуаціях;
4. уживати правильні розділові знаки (пунктуацію) для виразної писемної комунікації: знаки питання, знаки оклику, крапки, апостроф і великі букви.

Література й творчість

По закінченні 3-ої класи учень зможе:

1. читати й пізнавати широку різноманітність відповідного літературного матеріалу й творчості: параграфи (абзаци), оповідання, поезії, вистави й діалоги.

Пізнавальна асиміляція

По закінченні 3-ої класи учень зможе:

1. відрізнити схожості й різниці в звуковій системі української й англійської мов;
2. визначати приголосні й голосні букви;
3. пізнавати структури слів (корені, склади);
4. уживати й реагувати на щоденні вирази;
5. виявити знання структурного розбору в писемній праці;
6. уживати правильний нахил, віддасть і стиль сполучення буков притаманний українській мові;
7. виявити вміння розв'язувати проблеми, розуміти почуття, пристосовуватись до різних ситуацій і розуміти легкі абстрактні поняття.

КЛАСИ 4-6

Людське взаємодіяння

По закінченні 6-ої класи учень зможе:

1. розуміти, що особа унікальна в її характерних особливостях і досвіді;
2. виявити прийняту суспільну поведінку при вживанні усної мови.

Комунікація (спілкування)

По закінченні 6-ої класи учень зможе:

1. виявити розуміння могутності й сили усної або писемної мови;
2. спрямувати увагу на ясне й логічне вираження;
3. виявити вміння поширювати свій запас слів;
4. виявити точність у вживанні деяких мовних форм і розуміння мовних нюансів.

Література й творчість

По закінченні 6-ої класи учень зможе:

1. читати й пізнавати широку різноманітність відповідного літературного й творчого матеріалу:

автобіографія	фантазія
міт/легенда/байка	наукова фантастика
казка	оповідання про тварин
біографія	історичне оповідання
запрошення	відповідь на запрошення
подяка	прохання
діловий лист	нарис
звіт (реферат)	щоденник
журнал	конспект
поезія	вистава (п'єса)
2. розуміти, що література є формою комунікації й мистецтвом;
3. виявити розуміння літературного стилю й умовностей, тобто: характеризування, опис, гумор, аналіза, роля автора, уособлення.

Пізнавальна асиміляція

По закінченні 6-ої класи учень зможе:

1. виявити зрозуміння способів розвитку гіпотез і роблення висновків;
2. пізнавати, що погляди відіграють ролю в творенні думок і підтримці аргументів;

3. розуміти, що надбання знання вимагає часу та енергії;
4. виявити ефективний ужиток частин мови, тобто: прикметників, займенників, іменників, дієслів;
5. виявити вміння застосовувати граматичні поняття (підмет і присудок).

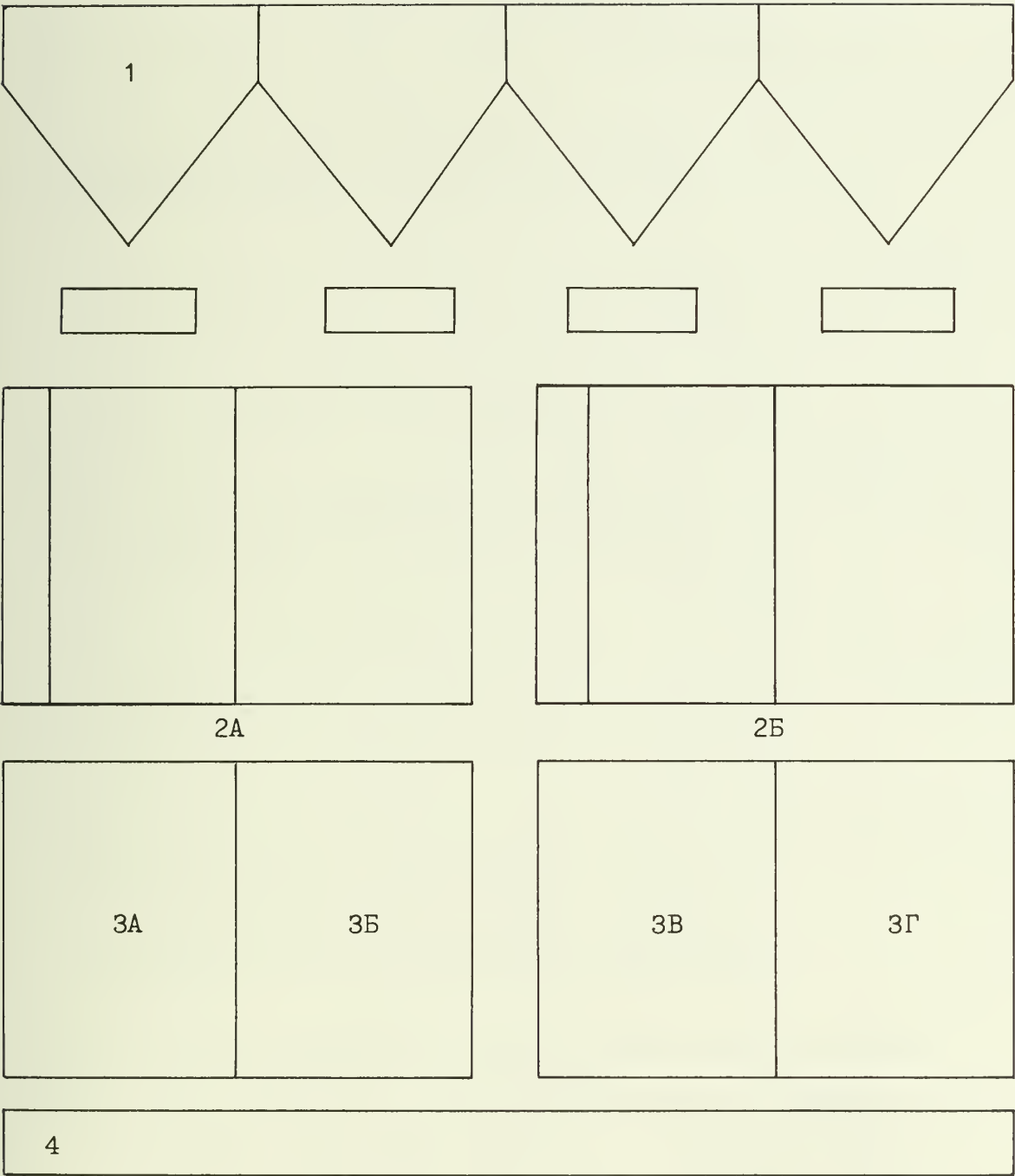
УКРАЇНСЬКА МОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЗМІСТ І УМІННЯ (КЛАСИ 1-6)

Зміст для розвитку комунікаційних умінь містить у собі діяльності, які специфічно відносяться до надбання мовних умінь: слухового сприймання, зорового сприймання, усного мовлення, читання й писання. Ці діяльності наголошують елементи української мови: фонологію, морфологію, синтаксу й ортографію, які слід опанувати для того, щоб дати учням можливість діяти ефективно в мові. Ці діяльності визначені в наступних схемах під заголовком „Українська мовна діяльність: зміст і уміння”.

Зміст і вміння слухового/зорового сприймання, читання/зорового сприймання, усного мовлення й писання представлені в схемах на наступних сторінках. Намір цих схем -- подати вчителям ясні провідні вказівки. Учителі повинні пристосовувати їх згідно з:

1. потребами учнів, котрі мають обмежений досвід в українській мові перед вступом до нижчої школи;
2. потребами учнів, котрі мають більше плавності й розуміння в українській мові.

Нижче подана ілюстрація схем:

Частина 1 : Спільні елементи в українській мовній діяльності, які протягаються через слухове/зорове сприймання, читання/зорове сприймання, усне мовлення й писання, вказані в частині 1. У цій дільниці вчителі можуть планувати інтегрування:

- (а) всередині мовної діяльності;
- (б) мовної діяльності з такими предметами як Суспільні науки, Здоров'я й Музика.

Частина 2А: Спільні елементи сприймальної мови (слухове/зорове сприймання, читання/зорове сприймання) вказані в частині 2А. Деякі можна перенести з англійської мови й вони критичні в допомозі дітям сприймати думки.

Частина 2Б: У частині 2Б включені спільні елементи експресивної мови (усне мовлення й писання), які є критичними в допомозі дітям висловлювати їхні думки.

Частина 3 : Елементи характерні для слухового/зорового сприймання, читання/зорового сприймання, усного мовлення й писання вказані в частинах 3А, 3Б, 3В і 3Г.

Частина 4 : Ця частина нагадує вчителям, що вміння слухового/зорового сприймання, читання/зорового сприймання, усного мовлення й писання повинні бути застосовані в усіх предметах.

Учителі мають багато нагод інтегрувати аспекти усної мови (слухове й зорове сприймання) й писемної мови (читання й писання) не подані в схемах. Наприклад, вміння слухового й зорового сприймання можна застосовувати в інтерв'ю, розповіданні оповідань або дискусіях. Читання й писання вимагають

розуміння структури писемної мови, правопису й пунктуації.

Уміння розвинуті в англійській мовній діяльності, такі як інтерв'ю, розповідання оповідань або дискусії, можуть бути переносними. Однак, знання про правильний ужиток розділових знаків, формування літер, стиль сполучення літер і структуру мови може спричинити перешкоду. Отже, додаткову увагу й тренування треба присвятити цим ділянкам.

- застосовувати основні вміння зорового і слухового сприйняття і дивитися ефективно - виявляти бажання слухати і дивитися ефективно - виявляти розвиток думання через описання і розуміння просторових описів, порівнянь, виражень почувань, перепаг	- застосовувати основні вміння зорового сприйняття - виявляти бажання читати - виявляти розвиток думання через описання і розуміння легких матеріалів словесного або недрокуюваного вигляду: описи, порівняння, послідовність часу, вираження почувань	- застосовувати вміння усного мовлення - виявляти бажання розмовляти поукраїнському - виявляти розвиток думання через усне вираження легких: описів, порівнянь, перепаг, послідовностей часу, емоцій, мови	- застосовувати основні вміння підготовчих періодів до писання - виявляти розвиток думання через диктування: описи, виражень почувань, емоцій, порівнянь, послідовностей часу - виявляти розвиток думання через інотрування оповідань, власних переживань, описів
--	--	--	---

- застосовувати основні вміння зорового і слухового сприйняття і дивитися ефективно - виявляти бажання слухати і дивитися ефективно - виявляти розвиток думання через описання і розуміння просторових описів, порівнянь, виражень почувань, перепаг	- застосовувати основні вміння зорового сприйняття - виявляти бажання читати - виявляти розвиток думання через описання і розуміння легких матеріалів словесного або недрокуюваного вигляду: описи, порівняння, послідовність часу, вираження почувань	- застосовувати вміння усного мовлення - виявляти бажання розмовляти поукраїнському - виявляти розвиток думання через усне вираження легких: описів, порівнянь, перепаг, послідовностей часу, емоцій, мови	- застосовувати основні вміння підготовчих періодів до писання - виявляти розвиток думання через диктування: описи, виражень почувань, емоцій, порівнянь, послідовностей часу - виявляти розвиток думання через ілюстрування: описи, власних переживань, описів
--	--	--	---

**ЧИТАНИЯ/ЗОРОВЕ
СПРИЙМАННЯ**

СПРИМАЛЬНА МОВА

- виявити свідомість у слуховому й зоровому сприйманні:
 - виконати завдання
 - застосувати слухову/зорову ввічливість
 - відповісти співрозмовникові
- пізнати потребу слухати/дивитися
- виявити визнаання шінності ритму в мові
- розуміти ідеї сприйняті слухом і зором:
 - знайти відповіді на легкі питання
 - ототожнити головні думки, легкі послідовності
 - виконувати легкі спрямовування
 - розрізняти дійсність і вигадки
 - формувати уявні зображення

- виявити розуміння зорових засобів у друкованому або ієдрукованому вигляді (напр., малюнки, ярлики, заголовки)
- уважно слухати читані уривки

**ЧИТАНИЯ/ЗОРОВЕ
СПРИЙМАННЯ**

СПРИМАЛЬНА МОВА

- виявити свідомість у слуховому й зоровому сприйманні:
 - виконати завдання
 - застосувати слухову/зорову ввічливість
 - відповісти співрозмовникові
- пізнати потребу слухати/дивитися
- виявити визнаання шінності ритму в мові
- розуміти ідеї сприйняті слухом і зором:
 - знайти відповіді на легкі питання
 - ототожити головні думки, легкі послідовності
 - виконувати легкі спрямовування
 - розрізняти дійсність і вигадки
 - формувати уявні зображення

- виявити розуміння зорових засобів у друкованому або ієдрукованому вигляді (напр., малюнки, ярлики, заголовки)
- уважно слухати читані уривки

УСНЕ МОВЛЕННЯ ПИСАННЯ

ЕКСПРЕСИВНА МОВА	- пзнавати різні мовні вжитки (напр., питати питання, розповідати оповідання, „показати й розказати“, ділитися переживаннями, драматизація) - говорити про власні переживання - почати пзнавати важливість прийнятої суспільної поведінки при вживанні усної мови (розмови, дискусії): • брати участь • шанувати погляди інших - виявляти поширення запасу слів (змістових і описових) - виявляти ріст у структурі мови (уживати точніші іменники й дієслова) - виявляти знання контурів української мови
------------------	--

УСНЕ МОВЛЕННЯ ПИСАННЯ

- усно спілкувати, уживаючи наступні форми: напрями, вказівки, розмови, оповідавання - уживати різноманітність словесних і німих комунікаційних умов - уживати жести для передавання значення - виразно розмовляти - уживати правильну вимову, якість і управління голосу - уживати відповідні структури мови в різноманітних ситуаціях - намагатися розмовляти шліми речення-ми, коли потрібно - уживати творчу драматизацію й діялог - виявляти втіху у вживанні української мови	- продовжувати розвивати моторику великих м'язів - розвивати моторику дрібних м'язів, координуючи оком з рукою, ліворуче-праворуче рухаюся - розвивати свідомість про проміжок між рядками, полем - виявляти знання понять: ряд, стопиць
---	---

УСНЕ МОВЛЕННЯ
ПИСАННЯ

- слухати оповідання, поеми (вірші), пісні, легкі вказівки, розмови й пояснення
- оглянути різноманітність легких зорових засобів (напр., малюнок, речі висвітлені прожектором, діафільми)
- розрізняти схожості й різниці між звуками:
 - відрізняти характерні особливості звуків
 - ототожнювати початкові й кінцеві звуки
- пам'ятати й пригадувати інформації сприйняті слухом:
 - лексичувати вірші
 - пригадувати послідовність двох або трьох подій
 - пригадувати легкі вказівки

- оглянути різноманітність ілюстрованих матеріалів відповідних для першої класи (напр., оповідання, малюнки, поеми (вірші), діафільми, книжки з малюнками)
- розрізняти й пам'ятати позицію в просторі, передній план супроти заднього плану
- розрізняти схожості й різниці (напр., букви, шрифти)
- з'ясувати зорові й слухові інформації, уживаючи матеріали відповідні для першої класи
- метаіно пізнавати часто вживані слова застосовані в матеріалах для читання
- пригадувати інформації в матеріалах відповідних для першої класи
- згадати корінь слова в різноманітних формах

уміння української мовної діяльності повинні бути застосовувані, підкріплювані й поширювані вчителями всіх предметів з українською мовою навчання.

- застосовувати вміння слухового сприймання набуті в першій класі - виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння складніших умінь і просторових матеріалів: - описи - персисти - пояснення - класифікації - порівняння - емоції - процедури	- застосовувати вміння усного мовлення набуті в першій класі - виявити бажання розмовляти ефективно - виявити втіху й задоволення звучанням мови - виявити розвиток думання через усне вираження складних: - описів - порувань - поглядів - емоцій - переваг - класифікацій - процедур	- застосовувати вміння писання набуті в першій класі - виявити розвиток думання через ліктування й писання легких: - описів - пояснень - класифікацій - емоцій - процедур - виявити розвиток думання через ліктування/писання оповідань, власних переживань, звітів про події, описів
--	--	--

СПРИЙМАЛЬНА МОВА	ЕКСПРЕСИВНА МОВА
- виявляти свідомість у слуховому сприйманні: • виконати завдання • застосовувати слухову/зорову вишлювність • відповісти співрозмовникові - визнавати цінність принцип для слухового і зорового сприймання: • пізнати потребу слухати і дивитися • мінувати рівень уваги відповідно до потреб - виявити зростаюче визнання цінності ритму в мові • виявити розуміння зростаючого набору зорових матеріалів • розуміти, поширювати й судити ідеї сприйняті слухом і зором: • здобувати інформації й значення, подібнощі, головні думки, легкі послдовності • формувати уявні зображення • виконувати вказівки • передбачувати, установлювати відношення, робити висновки, розрізняти діяність і винадки	- почати читати очима (мовчки) на короткі уривки часу - працювати самостійно чи спільно над читаннями зоровими діяльностями - розуміти ролі читача /слухача/ глядача - читати знайомі матеріали плавню (усно) - виявляти розуміння основного зорового запаса слів - виявляти розуміння легких морфологічних закінчень (напр., теперішній час, кличний і родовий відмінки) - читати/оглядати легкий матеріал зі зростаючим розумінням: • помічати подібності, головні думки, послдовність - виводити відношення (напр., час, число, простір) - робити висновки - передбачати (змінні закінчення) - уживати натяки в змісті для передбачення й ототожнення слів у матеріалх відповідних для другої класи - ототожнювати різні форми літератури (оповідання про тварин, оповідання про справжніх людей, казки, фантази) - виявляти вміння читати для того, щоб: • знайти частини книжки (обладдинку, заголовок, число сторінки)

- слухати різноманітні форми усної мови: - поезія - оповідання - легені звіт - розмова - опанувати різноманітні засоби (напр., карикатури, ляльковий театр, вистави) дифільми, ляльковий театр, вистави) - розрізняти схожості й різниці між звуками /зоровими засобами - визнавати приголосні й голосні - визнавати структурні елементи (корені, мовжини, рід заїмченника) - з'ясувати форми й способи інформації: - пригадувати подоби - розгадувати невідомі, тоді як	- читати різноманітні матеріали, у друкованому або недрукованому вигляді, відповідних для другої класи: - таблиця - малюнок - оповідання - звіт - поезія - сисек - вказівки - параграф - розрізняти й пам'ятати позицію в просторі, передній план сувороти заднього плану, уживаючи складніші матеріали - розрізняти схожості й різниці (напр., букви, шрифти, слова) - розуміти схожості, форм (букви	- спілкувати усно, уживаючи наступні форми: - звіт - дискусія - розмова - вказівка - уживати широку різноманітність словесних і інших комунікативних умінь (творча драматизація, діялот) - виявляти оволодіння словесними й німими комунікативними вміннями: - уживати відповідні жести /вирази обличчя й жести голосу - вірно розмовляти відповідним темпом - уживати правильну вимову	- уживати відповідні форми писемної мови для вираженої комунікації: - листописання /писемні переписування - думка - оповідання - лист подяки (укладений цілою класою) - продовжувати розвивати моторику долівних м'язів рук - уживати правильну пунктуацію для вираженої комунікації: - вірно розмовляти, великі букви (перше слово в реченні, імена) - розуміти рукописні форми літер - писати
--	--	---	--

- застосовувати вміння слухового й зорового сприймання набуті в першій і другій класах - виявити бажання слухати й дивитися ефективно - виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння складніших уникх: - описів - пояснень - легких зведень - виражень почувань - класифікацій - порівнянь - процедур - переваг - гіпотез	- застосовувати вміння слухового й зорового сприймання набуті в першій і другій класах - виявити бажання слухати й дивитися ефективно - виявити розвиток думання через осмислювання й розуміння складніших уникх: - описів - пояснень - зведень - виражень почувань - класифікацій - порівнянь - процедур - гіпотез - переваг	- застосовувати вміння усного мовлення набуті в першій і другій класах - виявити бажання розмовляти ефективно - виявити розвиток думання через усне вираження складніших: - описів - класифікацій - пояснень - зведень - виражень почувань - класифікацій - порівнянь - процедур - гіпотез - переваг	- застосовувати вміння писання набуті в першій і другій класах - виявити розвиток думання через писемне вираження складніших: - описів - пояснень - процедур - емоцій - порівнянь - переваг
СПРИЙМАЛЬНА МОВА	СПРИЙМАННЯ	СПРИЙМАННЯ	СПРИЙМАННЯ
- читати очима (мовчки) на довшй уривки часу - працювати самостійно чи спільно над читальними діяльностями - розуміти роллю читача/автора, глядача/люстратора - пристосовувати темп читання до специфічних намірів і матеріалів (усно) - виявляти краще розуміння зростаючого читального запасу слів - читати/оглядати складніші матеріали із розумінням для того, щоб: • здобути досвід й висловити розуміння головних думок (причина й наслідок), подробиць, послдовностей • робити висновки, пов'язувати думки • передбачати наслідки - уживати змістові аналізи для передбачення й ототожнення слів у складніших матеріалах (синтакса, семантичні натаки) - ототожнювати й реагувати на різні типи й форми зорового мистецтва й на елементи праші мистця - виявляти вміння вчитися для того, щоб: • знайти частини книжки (автор, словничок) • вкласти слова в адекватний порядок за першою бумого - ототожнювати різні форми літератури (автобіографії) - використовувати інформації в різноманітних	- виявляти свідомість у слуховому/зоровому сприйманні: • виконати завдання • застосовувати слухову/зорову вчливість - визнавати цінність причин для слухового й зорового сприймання: • пізнати потребу слухати й дивитися • змінювати рівень уваги відповідно до потреби - виявляти визнання цінності ритму в мові - визнавати більше розуміння зростаючого слухового набору слів - розуміти, поширювати й судити ідеї - сприймати слухом і зором - здобувати інформації й значення із складніших матеріалів для того, щоб: • зауважити подробиці, головні думки, послдовності • визначити й реагувати на елементи в літературі (напр., характерні риси) • устанавлювати відношення • передбачати, устанавлювати з відповідного змісту • розрізняти дійсність і вигадки, правдоподібність і перебільшення - оцінювати дію й поведінку дійові особи в оповіданні - уживати структурну аналізу (рід діє слова, префікси, корні)	УСНЕ МОВЛЕННЯ	ПИСАННЯ
ЕКСПРЕСИВНА МОВА	ПИСАННЯ	- пізнавати, що відповідна мова важлива - писати плавно про складніші теми - виявляти ріст у запасі слів (ширину й глибину) - виявляти ріст у писемній мові через: • збільшення кількості слів у писемній мові • додавання описових слів • будування речень • уживання слів і висловів для різноманітності й наголосу - писати чітко - пізнавати різницю в зображенні символів/звуків в українській мові в порівнянні з подібними й відмінними зображеннями в інших мовах (напр., і, т; р, п) - уживати правильний нахил, віддаль і стіль сполучення літер відповідний для української мови (ш, р, ш, ш, ш)	- пізнавати, що відповідна мова важлива - писати плавно про складніші теми - виявляти ріст у запасі слів (ширину й глибину) - виявляти ріст у усному мовленні - уживаючи шораз складніші мовні структури через: • будування речень • уживання слів і висловів для різноманітності й наголосу • пізнавання, що іменник, дієслова, займенники мають відмінні структурні форми й функції

УЧНІ ЧЕТВЕРТОЇ КЛАСИ ПОВИННІ:

[illegible][illegible][illegible]

УМІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОВИННІ БУТИ ЗАСТОСОВУВАНІ, ПІДКРІПЛЮВАНІ Й ПОШИРЮВАНІ ВЧИТЕЛЯМИ ВСІХ ПРЕДМЕТІВ З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ.

[illegible]

учні шостої класи повинні:

[illegible]

СПРИЙМАННЯ

[illegible]

ПИСАНИЯ

- піднавати, що відносна мова є
наказом
- розумити роллю промови/слухача:
*вивчати стиль і структуру
абстрактних і шораз складніших до
*підготувати робу матеріалу (напр.,
специфічних ролів матеріалу (напр.,
отословлення про смішний випадок,
розповідь про щось і лише про більш
абстрактні і шораз складніші)
*вивчати даний рід свого запису
спів (ширина й глибина), уживаючи:
*тоніші слова
*скалати, розширювати розу
вивати даний рід свого запису
- розумити ролі речень
*уживати слова, фрази й речення для
*уживати тоніші слова і фрази для
різноманітності в наголосу
*розумити різні форми й функції
частин мови (напр., прикметників,
*розумити й застосовувати поняття
про підмет і присудок
- піднавати, що відносна мова є
наказом
- розумити роллю автонаказу, інструкції,
розповіді, стилю і структури
абстрактних і шораз складніших до
*підготувати робу матеріалу (напр.,
специфічних ролів матеріалу (напр.,
отословлення про смішний випадок,
розповідь про щось і лише про більш
абстрактні і шораз складніші)
*вивчати даний рід свого запису
спів (ширина й глибина), уживаючи:
*тоніші слова
*скалати, розширювати й сполучати
рід ролі речень
*уживати слова, фрази й речення для
*уживати тоніші слова і фрази для
різноманітності в наголосу
*розумити різні форми й функції
частин мови (напр., прикметників,
*розумити й застосовувати поняття
про підмет і присудок
- організувати інформацію задовті із
застосування різноманітності джерел
інформації (напр., текстів, таблиць,
радіопередач, відеопланів)
- писати чітко й лише про абстрактні й
шораз складніші теми
- писати так, що більше добре
- розширювати ефектне зживання
своєї мови
- розумити відмінності шістьох
застосованих класів слів, особливо: дієслів,
- розумити, що чотири незалежні класи
слів, себто вигук, сполучник,
прикметник (напр., добро) й
прийменник, не відмінюються

ЕКСПЕРСНА МОБА

[illegible][illegible][illegible]

УМІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОВИННІ БУТИ ЗАСТОСОВУВАНІ, ПІДКРІПЛЮВАНІ І ПОШИРЮВАНІ ВЧИТЕЛЯМИ ВСІХ ПРЕДМЕТІВ З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ.

СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (КЛАСИ 1-6)

Тому що зміст і вміння Української мовної діяльності повинні бути підкріплювані й поширювані вчителями всіх інших предметів з українською мовою навчання, виникають труднощі в зусиллях установити обов'язкові й необов'язкові складові частини. Хоч ціла програма Української мовної діяльності рахується обов'язковою, приписано наступні розподіли:

ОБОВ'ЯЗКОВА СКЛADOVA ЧАСТИНА

1. Знання й уміння подані в Специфічних настановах.
2. Зміст описаний для представлення й підкріплення в класах 1-6.

НЕОБОВ'ЯЗКОВА СКЛADOVA ЧАСТИНА

1. Літературні жанри й мовний зміст відмінні від тих, які були визначені як обов'язкова складова частина.

ПРИПИСАНІ МАТЕРІЯЛИ

Макогон, Валентина і Денисенко, Тамара. Перші кроки.
New York: Shkil'na Rada, 1978. (Grade 2) (\$5.45)

Паліїв, Кекилія. Мій перший словник. Toronto: Ukrainian
Teacher's Association of Canada, 1975. (Grade 2) (\$7.00)

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

(SOCIAL STUDIES)

B

НАМІРИ Й ФІЛОСОФІЧНІ ОСНОВИ ПРОГРАМИ

B-1

МЕТИ Й НАСТАНОВИ

B-3

ЗМІСТ

B-12

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ

B-73

НАМІРИ Й ФІЛОСОФІЧНІ ОСНОВИ ПРОГРАМИ

Суспільні науки -- це шкільний предмет, у якому учні навчаються досліджувати й, де можливо, розв'язувати суспільні питання, які стосуються громади й самих учнів.

1. Історія, географія й суспільні науки

Історія, географія й суспільні науки забезпечують зміст для розслідування суспільних питань. Ці ділянки уможливають учням увести в процес суспільного розслідування глибше розуміння своєї культурної спадщини, свого природного середовища, суспільства, у якому вони живуть, і складності людського досвіду. Історія, зокрема, об'єднує велику частину людського досвіду й забезпечує необхідну основу для розуміння сучасних суспільних питань.

2. Громадянство

Ефективне громадянство -- основна мета суспільних наук. Настанови щодо вартостей, знання та вміння, визначені в Програмі навчання суспільних наук в Альберті, укладені так, щоб допомогти учням розвинути інтелектуальну незалежність, моральну зрілість і більш ефективну участь у політичних, економічних і суспільних справах їхніх громад. Ці особливості, правдоподібно, стануть необхідними для ефективного громадського, канадського й світового громадянства в майбутніх десятиліттях.

Програма навчання суспільних наук в Альберті визнає

поточне бажання більшості канадців дати учням нагоду краще познайомитися з історією, географією, урядом і економією своєї країни. Отже, у цій програмі приблизно 60% усього приписаного змісту призначено канадським студіям.

МЕТИ Й НАСТАНОВИ

1. Співвідношення настанов

Настанови в Програмі навчання суспільних наук в Альберті 1981 припускають, що учні можуть, і таки повинні, набути наступні характерні особливості: інтелектуальну незалежність, чутливість до свого людського й природного середовища, моральну зрілість та ефективну участь у громадських справах.

Щоб забезпечити розвиток цих характерних особливостей, настанови цієї програми зорганізовані довкола трьох видів настанов:

- НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ: зрозуміння й чутливість до особистих вартостей, а також і до вартостей інших і здібність розв'язувати конфлікти, що виринають із конкуруючих вартостей;
- НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ: надбання значних ідей з минулого (історія) й сучасного (географія й суспільні науки), а також і з відповідних ділянок мистецтва, літератури й музики;
- НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ: розвиток специфічної компетентності потрібної для переведення розслідування на всіх рівнях розслідувального процесу й для цілеспрямованої співдії/співпраці з іншими людьми в демократичній дії.

Наступні визначення й специфічні твердження в приписаних настановах у темах для кожної класи виявляють, що три вищезгадані види настанов мають значне співвідношення, і що вони частково збігаються.

2. Настанови щодо вартостей

Вартості, це основні чи ґрунтовні думки про те, що являється важливим у житті; це норма поведінки, яка змушує особу, групу чи націю думати й поводитися в певний спосіб.

Для всіх тем згаданих у Програмі навчання суспільних наук в Альберті приписані настанови щодо вартостей охоплюють три види учнівського розвитку, а саме:

- Розвиток розуміння відмітних людських вартостей.
- Розвиток компетентності в процесах аналізування вартостей, вирішування питань і морального міркування.
- Розвиток позитивного наставлення до себе самого (самої), до інших і до середовища.

3. Настанови щодо знання

Щоб бути ефективним громадяном, особа мусить бути обізнаною. Знаючи свій світ, люди можуть принаймні частково контролювати його. Тому що загальний фонд знання весь час росте й змінюється, ефективні громадяни мусять мати і почуття зобов'язання, і вміння безпереривно змінювати й поширювати своє знання.

Приписані настанови щодо знання, подані в кожній темі цієї програми, містять у собі три підтеми: факти, поняття й узагальнення. Приписані поняття й узагальнення мають тенденцію відображати широкі людські процеси й відношення, а приписане фактичне знання має тенденцію черпати безпосередньо з історії, географії або суспільних наук. Приписані для кожної теми факти знаходяться в змісті питань

під заголовком „Питання для проведення розслідування”. Формулюючи „Питання для проведення розслідування”, як складову частину настанов щодо знання для кожної теми, автори дбали про те, щоб учні могли набути важливі фактичні інформації й намагалися охопити різні рівні процесу думання.

Процес розвитку, перевірення й ствердження (або фальсифікування) узагальнень, це одна з найважливіших властивостей правдивого розслідування. Програма навчання суспільних наук в Альберті підкреслює значення узагальнень у структурі знання й важливість розвитку власних узагальнень учнями на основі понять і фактичних інформацій.

4. Настанови щодо вміння

Настанови щодо вміння в Програмі навчання суспільних наук в Альберті містять у собі і розслідувальні вміння, і вміння співучасти. Розслідувальні вміння охоплюють вісім ділянок розслідування, які представляють важливіші кроки в узагальненому моделі суспільного розслідування. Цей модель (див. Рисунок I) можна розширювати або змінювати на різні винахідливі лади, щоб він відповідав специфічним темам, головним пунктам предметів, матеріалам та учнівській зрілості. Уміння співучасти складаються з чотирьох ділянок умінь і їх можна розвивати протягом розслідувального процесу.

У межах кожної теми наголошується декотрі вміння. Ці наголошені вміння вичислені в дужках під заголовком „Настанови щодо уміння”. Усім іншим умінням можна присвятити менше уваги для тієї теми. Слід зауважити, що кожна ділянка настанов щодо вміння приписана для окремого наголосу принаймні раз у кожній класі.

РОЗСЛІДУВАЛЬНІ ВМІННЯ

Уміння перше: ВИЗНАЧИТИ ПИТАННЯ Й ЗОСЕРЕДИТИСЯ НАД НИМ

- Визначити елементи суспільного питання (напр., вартість, фактичні, дефініційні й політичні елементи та конкуруючі вартості)
- Описати суспільне питання, уживаючи зрозумілі учням вислови
- Переказати питання, уживаючи різні джерела й різні погляди

Уміння друге: СКЛАСТИ ДОСЛІДНІ ПИТАННЯ Й ПІДХОДИ

- Зробити припущення щодо можливих розв'язок
- Скласти відповідні дослідні питання, які керуватимуть збиранням відомостей
- Вибрати відповідні підходи й джерела для проведення розслідування

Уміння третє: ЗІБРАТИ Й УПОРЯДКУВАТИ ДАНІ

- Прочитати й пояснити
 - друковані матеріяли (сучасні й історичні)
 - карти/мапи й глобуси
 - графіки
 - таблиці
 - схеми й часосхеми
- Інтерв'ювати
- Обслідувати
- Спостерегти й послухати:
 - поодиноких осіб і групи людей

- слуховозорові (аудіовізуальні) матеріали
- Провести спостереження учасників
- Записати, уживаючи
 - нариси
 - парафрази
 - таблиці
 - карти/мапи
 - схеми
 - діаграми
 - ескізи й малюнки
 - графіки
 - записки

Уміння четверте: ПРОАНАЛІЗУВАТИ Й ОЦІНИТИ ДАНІ

- Розподілити дані за категоріями
- Порівняти й протипоставити дані
- Пояснити розбіжності в точках зору, становищах і аргументах
- Оцінити упередження й емоціональність, суб'єктивність і об'єктивність
- Зробити висновки щодо причин існування різних поглядів
- Розрізнити між доречними, а недоречними даними

Уміння п'яте: ОФОРМИТИ СИНТЕЗУ ДАНИХ

- Розвинути поняття
- Скласти узагальнення

- Установити відносини між причинами й наслідками
- Підсумувати відомості

Уміння шосте: ВИРІШИТИ ПИТАННЯ

- Сформулювати альтернативні розв'язки
- Проаналізувати вартості притаманні кожній альтернативі
- Передбачити наслідки кожної альтернативи
- Оцінити альтернативи й зробити офіційне рішення на основі наступних чинників:
 - достатність підтримуючих доказів
 - логічна послідовність аргументів
 - пріоритет особистих вартостей
 - пріоритет суспільних вартостей

Уміння сьоме: ЗАСТОСУВАТИ РІШЕННЯ

Щоб допомогти учням розвинути вміння брати активну участь у громадських справах, учителі повинні заохочувати їх якимось застосувати зроблене рішення до справжніх життєвих обставин.

Поняття активної участі підтримується як важливий чинник у вихованні активного громадянства, але роль вчителя в допомозі учням організувати й виконувати проекти пов'язані з суспільною дією вимагає глибокого відчуття відповідальності. Вона вимагає чутливості до зрілості учнів, до сподівань батьків, до норм установ і до демократичних процесів. З огляду на те, що здійснення такого навчального досвіду вимагає чутливості, автори не приписують суспільної дії, але заохочують учителів проводити такі

проекти з учнями, якщо це можливо, тримаючи на увазі вищезгадані застереження.

Отже, **уміння** приписані для тем у кожній класі включають критерії для застосування рішень, але вони не приписують стратегій або ситуацій щодо суспільної дії.

Це значить, що коли учні й учителі розглядають питання щодо застосування складника дії включеного в Програмі навчання суспільних наук в Альберті, вони повинні:

- Застановитися над здійсненністю й бажаністю застосування рішення в якомунебудь виді дії
- Створити план дії для застосування рішення (напр., працювати задля покращання шкільного або класного оточення; допомагати якійсь громаді, сприяючи близьким товариським відносинам; висловлювати думки в суспільних оточеннях або брати активну участь у політичному процесі). Зокрема, учнів треба заохочувати вважати свою школу за справжню й життєздатну установу й вишукувати способи покращання шкільного життя.
- Застосувати план (якщо він здійснений і бажаний)
 - у класі
 - у школі
 - у ширшій громаді

Уміння восьме: ОЦІНИТИ РІШЕННЯ Й ПРОЦЕС

- Оцінити вартість наслідків, що виринули з рішення
 - щодо самого (самої) себе
 - щодо інших
- Обдумати відповідність дії
- Оцінити придатність процесу з погляду поточного питання й матеріалів

- Вирішити, чи закінчити розслідування, чи продовжувати його далі.

УМІННЯ СПІВУЧАСТИ

У складному, демократичному суспільстві побажано, щоб громадяни вміло працювали з іншими у вирішуванні суспільних питань і застосуванні власних рішень. Спільна праця залежить від компетентності в декількох різних уміннях, включно з нижченаведеними вміннями.

Уміння перше: СПІЛКУВАТИ ЕФЕКТИВНО

- Висловлювати думки чітко й стисло усно й писемно
- Логічно обґрунтувати думки
- Пристосувати своє представлення, дивлячись на
 - число осіб у публіці (напр., одна особа, мала група, кляса або громада)
 - вік публіки
 - намір представлення (напр., формально чи неформально)

Уміння друге: ІНТЕРПРЕТУВАТИ ДУМКИ Й ПОЧУТТЯ СВОЇ Й ІНШИХ

- Прислухатися, як інші висловлюють думки й почуття
- Розуміти й симпатизувати з дилемами й рішеннями інших
- Осмислювати почуття на основі усних і неусних натяків

**Уміння третє: БРАТИ УЧАСТЬ У ГРУПОВІЙ ПРАЦІ Й У ГРУПОВОМУ
ВИРІШУВАННІ СПРАВ**

- Вибрати відповідний зразок для роблення рішень у класі чи в малій групі (напр., одностайна згода, закон більшості, авторитет) й застосувати до способу відповідні правила
- Примінити, по черзі, ролі провідника чи послідовника в групі
- Приготовити зрозуміле й переконливе представлення свого становища
- Зорганізувати діяльності, які сприятимуть метам групи
- Вести переговори (торгуватися, вимінювати, протистояти, іти на компроміс), щоб переконати інших, або щоб створити одностайність
- Підтримувати розвиток мет групи

Уміння четверте: ПРИЧИНЯТИСЯ ДО „ДОБРА ГРОМАДИ”

- Виявити почуття зацікавлення метами й прагненнями групи
- Допомогати в групових проєктах і в класі, і поза класом, щоб допомогти іншим розвинути почуття приналежності й взаємного довір'я
- Уживати заходів, щоб заснувати сприятливі стосунки між особами різного віку, різної статі та з відмінних культурних походжень і в класі, і поза класом

ЗМІСТ

ОБОВ'ЯЗКОВІ Й НЕОБОВ'ЯЗКОВІ СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ

Як і інші предмети в школах Альберти, суспільні науки мають обов'язкові й необов'язкові складові частини.

Обов'язкові складові частини творять 75% програми. Вони полягають на 18-и темах і настановах вичислених на сторінках В-13 - В-71. Необов'язкові складові частини творять 25% програми. Учителі й учні повинні вибирати теми й питання для необов'язкової складової частини з допомогою батьків і груп та установ у громаді. Необов'язкові вибрані теми повинні допомогти учням розвинути зрозуміння сучасних справ на місцевому, провінційному, державному й міжнародньому рівнях.

Перша кляса: Родини

**Друга кляса: Плянування сусідств
і місцевих громад**

**Третя кляса: Способи життя в інших
часах і місцевостях**

ПЕРША КЛАСА РОДИНИ

Ця тема дасть учням можливість відчувати й усвідомити собі те, що вони фізично, емоційно й суспільно є такі ж самі, як усі інші, а також і те, що в деяких подробницях вони унікальні.

До певної міри люди унікальні і вони не мають вибору щодо міри своєї подібності до інших. Під іншим оглядом, якщо йдеться про спосіб виявлення почуттів, люди мають свободу вибору. В таких обставинах, учні повинні прослідити ось таке питання: "Чи повинен (повинна) я бути таким (такою), як інші?"

Конкуруючи вартості і суспільне питання

Групова приязність/Незалежність
Чи я повинен (повинна) бути таким (такою), як інші?
Приклади: а. коли вирішую, як підстригти волосся... (фізичне "Я")
б. коли вирішую, як виявити свої почуття... (емоційне "Я")
в. коли працюю й граюся... (суспільне "Я")

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ

Учні дослідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)

1. Розвинути розуміння вартостей

1. Ототожнити почуття й емоції, що є основою власної поведінки і поведінки інших.
-- Коли ти відчуваєшся щасливим (щасливим)? Нервовим (нервовим)? Самітним (самітним)? Зляканим (зляканим)? Чи й інші люди мають почуття?
2. Описати фізичну, емоційну і суспільну поведінку, яка виявляє нахил до вартостей групової приязності і незалежності.
-- Як ми поводимося, щоб бути такими, як інші (фізично, емоційно і суспільно)? Що ми робимо, щоб виявити, що ми можемо діяти самостійно?

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції в моральному мисленні, оцінюючи поведінку та її наслідки для себе та інших.
-- Якщо ти виконуєш щось за своїм планом, які наслідки будуть для тебе? Для інших людей?

НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ

Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.

1. Узагальнення

Кожна людина має деякі унікальні потреби й прикмети, а інші, спільні всім людям. Власне самопоняття впливає на думання й поведінку особи.

2. Поняття

1. Я
2. Інші
3. Потреби
4. Подібність
5. Відмінність

3. Питання для проведення розслідування

1. Чим я такий самий (така сама), як інші (фізично, емоційно і суспільно)?
2. Чим я відмінний (відмінна) від інших (фізично, емоційно і суспільно)?
3. Як я використовую свій час дозвілля?

НАСТАНОВИ ЩОДО УМІНЬ

Учні розвинуть компетенцію в наступних розслідувальних і спілчальних уміннях.
(Уміння в пунктах 1.3, 1.4, 1.5, 1.7, 2.1, 2.2 наголошені для цієї теми.)

1. Розвинути розслідувальні уміння

1. Зосередитися над суспільним питанням, обговорюючи його з класом.
2. Скласти такі дослідні питання, як "До якої міри ми всі такі самі? Чим я відрізняюся від інших?"
3. Зібрати й упорядкувати дані, -- спостерігаючи і прислухаючись, щоб придбати інформації про фізичні, суспільні і емоційні прикмети.
-- записуючи інформації про рівні власного росту, включаючи низку фотознімків/рисуноків за порядком на схемі.
4. Проаналізувати й оцінити дані, порівнюючи й протиставляючи точки зору, під час дискусії в класі, про ті прикмети, які є спільні, або які відрізняють людей.
5. Оформити синтезу даних,

Чи подобаються тобі такі наслідки? Чи ти вдоволений (вдоволена) зі своїх рішень?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення самоповаги, формуючи позитивні почуття про людське тіло та його функції.
2. Розвинути наставлення симпатії до інших, розуміючи, що кожний має почуття й емоції.
3. Розвинути наставлення визнання інших, розуміючи важливість взаємної допомоги між членами родини і друзями.

4. Що я роблю найкраще? Як я почувуюся опісля, коли я зробив (зробила) щось якнайкраще?
5. Як я підбираю собі друзів?
6. Як я допомагаю іншим?
7. Як я виявляю, що я дбаю про інших?

-- списуючи і групуючи добрі і злі приклади так, щоб розвинути такі поняття як "потреби".

-- формулюючи узагальнення про подібності і відмінності людей.

6. Вирішити питання, оцінюючи альтернативи про те, коли бути таким (такою), як інші, а коли бути відмінним (відмінною)?

7. Якщо заходить потреба, тоді слід застосувати рішення, застосовуючись над способами і засобами змінювання якогось виду власних фізичних, суспільних і емоційних прикмет.

8. Оцінити процес розсліду, застосовуючись над тим, що особа навчилася про себе та про інших.

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно, виражаючи думки усно і за допомогою картинок, про своє фізичне, суспільне і емоційне "я".

2. Осмислювати власні почуття, отожнюючи обставини, які викликають почуття суму, веселости, сердитости тощо.

3. Брати участь у груповій праці та у груповому вирішуванні справ.

4. Причинятися своєю працею до "добра громади", допомагаючи іншим у виконанні їхніх обов'язків.

ПЕРША КЛАСА РОДИНИ

Ця тема дає учням нагоду досліджувати ті обставини, на які натрапляють члени родини з приводу різних ролей, які вони виконують, щоб задовольнити потреби і бажання. При плануванні і навчанні цієї теми про родину слід брати під увагу різні структури родини, що заіснували в нашому суспільстві, а саме: родини ядрові, поширені, родини із самітним батьком чи самітною матір'ю та родини прибраних батьків. Пристосування, які виникають зі змін у родинних структурах чи ролях слід також розсліджувати. Тому що тема про родину є дуже делікатна, її слід опрацювати з вийнятковою чутливістю.	НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ Учні обслідать суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ Учні розвинуть компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 2.4 наголошені для цієї теми.)
Конкуруючи вартості і суспільне питання Однаково справедливе ставлення/Допустиме вирішення чи поводитися зі всіма членами родини однаково? Приклади: а. коли якась робота мусить бути зроблена б. коли виникає турбота про фізичний добробут в. коли устанавлюються родинні правила г. якщо родинні обставини міняються, наприклад, народження нової дитини або, якщо родина мусить переселитися.	1. Розвинути розуміння вартостей 1. Описати поведінку членів родини, яка виявляє однаково справедливе ставлення і ту, яка виявляє різниці. -- Чи існують обставини, коли до всіх членів твоєї родини ставляться однаково? Чи існують обставини, коли до деяких членів ставляться інакше? 2. Розвинути компетенції 1. Розвинути компетенції у робленні рішень, формулюючи альтернативні відповіді, що відображають різні погляди на вартості. -- У даних окремих обставинах, (наприклад, коли якась робота мусить бути зроблена), як робота буде розподілена в родині, якщо в цій родині ставляться до кожного члена однаково (рівність)? Як робота буде розподілена в родині, якщо в цій родині	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питаннями, описуючи проблему представлену рисунками або у формі драматизації. 2. Скласти дослідні питання та підходи, обговорюючи і записуючи думки про те, як і де можливо було б знайти інформації про ролі родини, про її обов'язки та про її структуру. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- спостерігаючи і слухаючи зорово-слухові матеріали. -- опитуючи один одного, парно, послугуючись питаннями вчителя, щоб дізнатися про ролі й обов'язки у різних родин. -- записуючи, коротеньким нарисом, інформацію про структуру і ролі своєї власної родини.	1. Узагальнення Усі родини мають деякі основні потреби, які можна задовольнити різними заходами, відображаючи такі чинники, як зміна ролей, відповідальностей та структури родини. 2. Поняття 1. Родина 2. Структура 3. Потреби 4. Бажання 5. Відповідальність, обов'язки 6. Роля 3. Питання для проведення розслідування 1. Які бувають структури родини? 2. Які є ролі й обов'язки членів родини?

ставляться до окремих членів інакше?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення самовар-тости, усвідомлюючи те, що діти можуть брати на себе важливі відповідальності.

-- Чи є такі домашні роботи, в яких ти можеш допомогти?

2. Розвинути визнання інших, пізнаючи зусилля окремих членів родини, що сповняють свої обов'язки і завдання в колі родини.

-- Чи ти можеш придумати якийсь гарний спосіб віддяки тим членам родини, що чимсь при-служилися для родини, щоб вони не помітили, що ти це робиш?

3. Які є основні потреби родини?

4. Яка є різниця між потребами і бажаннями?

5. Як можуть вплинути зміни структури родини на ролі й обов'язки членів родини?

4. Проаналізувати і оцінити дані, групуючи ілюстрації, які показують подібні структури родини.

5. Оформити синтезу даних, підбираючи добрі і злі приклади родин з ілюстрацій груп людей, ототожнюючи необхідні прикмети родини.

6. Вирішити питання, визначаючи справедливий розподіл відповідальностей і обов'язків кожного члена родини.

7. Застосувати рішення про те, як розподіляти працю, обговорюючи цю справу з батьками.

8. Оцінити рішення, зважаючи на те, який вплив воно буде мати на членів родини, і чи це було б корисне для інших.

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно, виражаючи і підтримуючи думку про ролі й обов'язки членів родини.

2. Осмислювати думки та почуття, обговорюючи скрутні обставини, з якими зустрічаються інші, у зв'язку з родинними обов'язками.

3. Брати участь у груповій праці домовляючись, під керівництвом учителя, про справедливий розподіл праці.

4. Причинятися своєю працею до "добра громади", виявляючи охоту ділитися думками, речами і завданнями.

ТЕМА В: КАНАДСЬКІ РОДИНИ

ПЕРША КЛАСА РОДИНИ

Конкуруючи вартості і суспільне питання

Ця тема дає учням початкові формальні відомості про Канаду, як багатокультурне суспільство. Слід досліджувати спільні риси родинного життя, як також унікальні традиції родин з відмінного культурно-етнічного походження. Для досліджень слід підбирати такі родини, які викликають зацікавлення учнів та вчителя, і для вивчення яких існують відповідні допоміжні навчальні матеріали.

Традиція/Пристосування
Чи повинні ми заохочувати канадські родини до зберігання їхнього традиційного способу життя?

- Приклади: а. мова
б. страви
в. одяг
г. вийняткові дні/святкування

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ

Учні обслідать суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)

НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ

Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.

НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ

Учні розвинуть компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях.
(Уміння в пунктах 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.8, 2.2, 2.3 наголошені для цієї теми.)

1. Розвинути розуміння вартостей

1. Визначити і описати, як родини виявляють, що вони дорожать тим, що вони подібні до інших канадських родин.
-- Що різні канадські родини мають спільного між собою? Чому родини живуть так, як і інші канадці? Що підказує нам ці причини про те, що є важливим для тих родин?
2. Визначити й описати ті способи, якими родини виявляють, що вони вважають, що збереження деяких культурно-етнічних традицій є важливим.

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції у робленні рішень, вирішуючи, чи слід заохочувати канадські родини зберігати традиційні способи життя, чи ні.
-- Чи я готовий (готова) випробувати різноманітні традиційні страви з різних культур?

1. Узагальнення

Хоч вони задовольняють багато своїх потреб так само, як більшість канадських родин, деякі канадські родини заспокоюють певні свої потреби в такий спосіб, який відзеркалює їхнє культурно-етнічне походження.

2. Поняття

1. Традиції
2. Звичаї
3. Святкування
4. Поділення з іншими
5. Пристосування

3. Питання для проведення розслідування

1. З якої культури походить моя родина?
2. З якої культури походять родини намічені для обслідування?
3. Чи більшість канадських родин

1. Розвинути розслідувальні уміння

1. Зосередитися над питанням, перевірити спершу подібності і різниці між канадськими родинами.
2. Скласти дослідні питання та підходи, роблячи припущення (вгадує) про те, як канадські родини подібні і неподібні до себе під оглядом їхнього культурного походження, страв, що вони споживають, тощо.
3. Зібрати й упорядкувати дані, -- спостерігаючи і слухаючи зорово-слухові матеріали, що показують, чим канадські родини подібні чи відмінні.
-- зазначаючи на географічних картах/глобусах (глобах) ті країни, з яких походять різні родини.
4. Проаналізувати й оцінити дані, пояснюючи причини різниць у поглядах щодо збереження традиційного способу життя.

турно-етнічних походжень?

-- Яка різноманітність була б такого куховарського посібника, в якому були б поміщені рецепти тільки тієї їжі, яка мені znana, та яку я люблю?

Що імовірно сталося б зі мною, якщо б я попробував (попробувала) ту їжу, яка мені неznana?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення ціннування канадської багатокультурної спадщини, беручи участь у окремих багатокультурних діяльностях у школі або громаді.

мають подібний спосіб життя? Наприклад, чи споживають вони подібні страви? Чи деякі канадські родини споживають певні страви, які є пов'язані з їхнім культурним походженням?

4. Якою мовою користуються члени вибраних канадських родин?
5. Якою працею займаються члени канадських родин вдома й поза домом?
6. Як забавляються канадські родини?
7. Котрі вийняткові дні і свята відзначають майже всі канадські родини? Котрі свята відзначають деякі канадські родини з приводу їхнього культурно-етнічного походження?

5. Оформити синтезу даних, підсумовуючи інформації про канадські родини, і роблячи узагальнення про подібності й різниці між тими родинами.
6. Вирішити проблему, обговорюючи таке питання: "Чи слід би заохочувати родин зберігати їхній традиційний спосіб життя?"
7. Застосувати рішення, передумавши, як канадські родини могли б зберегти свої традиції, чи за своїми традиції інших культурно-етнічних груп.
8. Оцінити процес, вирішивши, чи було б цікаво поширити обслідування і включити додаткові культурно-етнічні групи.

2. Розвинути уміння співучасті

1. Спілкувати ефективно, описуючи подібності і різниці між культурно-етнічними спадщинами учнів у класі.
2. Осмислити почуття інших, висловлюючись про те, що інші думають про наслідування культурних традицій.
3. Брати участь у груповому вирішуванні справ, примінюючи правило більшості як засіб, яким досягається рішення цілої класи.
4. Причинятися до "добра громади", допомагаючи у групових проєктах, які виявляють спільні традиції в Канаді, а також і деякі унікальні традиції.

ДРУГА КЛЯСА

ПЛАНУВАННЯ СУСІДСТВ І МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Ця тема зосереджується над тими видами громадського життя, які є значні у житті дітей. До них включаються людські й матеріальні прикмети сусідства, вигоди і догідні обслуговування в сусідствах та деякі способи встановлення правил і законів, якими забезпечуються права і свобода людей. Мати на увазі ті правила і закони, які безпосередньо впливають на добробут учнів, як наприклад, ті, що відносяться до їзди ровером (велосипедом), до поведінки у школі, до нагляду над улюбленими тваринами, до будівельних площ, чи до їзди фермерськими машинами. Учні повинні також застановитись над тим, яка поведінка рахується відповідальною у тих обста-

винах, для яких не встановлено офіційних законів, (наприклад, поведінка на громадському майдані ігор).
Примітка: Історія місцевої громади вивчатиметься у третій класі.

Конкуруючи вартості і суспільне питання

Особиста свобода/Суспільний порядок і безпека
Які правила повинні бути в нашій громаді?

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні дослідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.1, 1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 2.4 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Ототожити ті правила класи, школи та громади, які в основному стосуються до безпеки. -- Які є приклади тих правил, що в основному відносяться до безпеки? 2. Ототожити ті правила класи, школи та громади, які в основному стосуються до прав людини. -- Які є приклади тих правил, що в основному відносяться до прав людини? 3. Ототожити ті правила класи, школи та громади, які в основному відносяться до суспільно-громадського правопорядку. -- Які є приклади тих правил, що вносять нас про безтурботний правопорядок, (наприклад, ходити лише правую стороною коридору; виписування однієї або двох книжок разом)?	1. Узагальнення На життя громади впливають наявні вигоди та догідні послуги й заходи, якими люди підтримують правила й закони громади. 2. Поняття 1. Громада 2. Місце 3. Обслуговування 4. Вигоди 5. Правила 6. Закони 3. Питання для проведення розслідування 1. Де знаходиться моя громада у відношенні до сусідніх громад та до визначних місць. 2. Де знаходиться моя громада у відношенні до інших громад в Альберті та в цілій Канаді?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, прослідуючи ті вартості, що є основою особливих правил класи, школи і громади. 2. Скласти дослідні питання, отожнюючи й записуючи ті питання про школу або громаду, які відносяться до даної справи. 3. Зібрати дані, -- читаючи й інтерпретуючи нескладні географічні карти, щоб визначити відносне місцеположення речей у класі, школі чи громаді. -- опитуючи тих людей, до яких відносяться специфічні правила. -- здобуваючи і читаючи ті бібліотечні посібники, у яких охоплено правила в різних суспільних обставинах. 4. Проаналізувати й оцінити дані, -- порівнюючи окремі погляди

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції морального міркування, оцінюючи певні побажані правила, беручи до уваги їхні наслідки для себе та інших. (Загальний критерій наслідків.)

-- Які правила ми повинні мати в нашій громаді? Чи дане правило вигідне лиш для мене? Чи таке правило вигідне для інших дітей? Для дорослих? Що сталося б, якщо б усі дотримувались цього правила? Чи я вдоволений (вдоволена) такими наслідками? Чи я далі думаю, що це правило є добре, чи слід його змінити?

2. Розвинути компетенції у робленні рішень, оцінюючи певні побажані правила, беручи до уваги їхню здійсненність або практичність.

-- Чи існує така причина, що люди не зможуть дотримуватися цього правила? Чи більшість людей дотримуються цього правила? Чому? Чому ні? Якщо більшість людей не можуть або не хочуть дотримуватися правила, чи я все ж таки думаю, що таке правило догідне, чи слід його змінити?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути позитивне самопоняття, дивлячись на себе, як на ефективного громадянина, здібного перевіряти правила кляси, школи та громади.

-- Чи можу я щось зробити, щоб виявити, що я згоджуюся/не згоджуюся з правилом?

3. Які фізичні риси моєї громади? Які риси створені людськими руками?

4. Які вигоди й обслуговування знаходяться в моїй громаді для задоволення потреб і зацікавлень людей?

5. Які правила й закони стосуються в різних місцях моєї місцевої громади, так як на вулицях, у школі, у крамницях, на майдані ігор чи на фермі?

6. Хто установив ці правила або закони? Чому вони встановлюють правила чи закони?

про потребу окремих правил у школі чи місцевій громаді.

-- установлюючи категорії правил і законів відповідно до того, де вони стосуються в даній громаді (школа, дім, вулиця, майдан ігор тощо).

5. Оформити синтезу даних,

-- формулюючи узагальнення про потребу деяких правил, що сприяли б співжиттю й співпраці.

-- беручи до уваги наслідки "несправедливих" правил у заново створених обставинах, наприклад, в іграх.

6. Вирішити питання, формулюючи альтернативні розв'язки питань, які стосуються правил.

7. Застосувати рішення, представивши ряд шкільних або громадських правил, з якими погодилася ціла кляса, іншим членам школи/громади для перевірки.

8. Оцінити рішення, зважаючи на позитивні і негативні наслідки для себе й інших, якщо ряд правил уводиться в дію.

2. Розвинути уміння співучасті

1. Спілкувати ефективно, висловлюючи думку чітко і стисло, при розмові з дітьми/дорослими про шкільні/громадські правила.

2. Проінтерпретувати реакції і почування інших відносно ряду шкільних/громадських правил, з якими згодилася кляса.

3. Брати участь у груповому вирішенні справ, причинячись до дискусії цілої кляси про те, коли відповідно вирішувати справи кляси за згодою більшості.

4. Причинятися до "Добра громади" своєю участю в підготовуванні ряду шкільних/громадських пра-вил, з якими погоджується більшість.

ТЕМА Б: СУЧАСНІ КАНАДСЬКІ ГРОМАДИ

ДРУГА КЛЯСА ПЛЯНУВАННЯ СУСІДСТВ І МІСЦЕВИХ ГРОМАД

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
У цій темі учні порівнюють побут канадських громад з різною густотою населення. Зразки громад для дослідження слід підбирати з наступного списку: внутрішньо-міські громади, (наприклад, комплекс хмарочоса); передмістя; селище міського типу; садиба на акрах; ферма з обмеженими вигодами, віддалене поселення.	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Конкуруючи вартості і суспільне питання Самітність/Товариськість Як повинні люди у різних канадських громадах використувувати свій "простір"?
Учні дослідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні розвинули розуміння вартостей	Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і спілчувальних уміннях. (Уміння в пунктах 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.8, 2.1, 2.2 наголошені для цієї теми.)
1. Описати обставини, коли люди воліють бути самітними і обставини, коли людям миліше товариство і привітність. -- Якщо ти хотів (хотіла) би бути на самоті або окремо від своїх сусідів, як би ти міг (могла) це досягнути в кожній з громад, про які ти вчився (вчилася)? -- Якщо ти хотів (хотіла) би бути з твоїми сусідами, як би ти міг (могла) це досягнути в кожній з громад, про які ти вчився (вчилася)?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, ототожнюючи важливість конфлікту у спорудженні нових устаткувань, наприклад, хмарочоса, школи, майдана ігор чи криміноного осередку. 2. Скласти дослідні питання, роблячи припущення про впливи густоти населення на життя людей у різних канадських громадах. 3. Зібрати й упорядкувати дані, читаючи й інтерпретуючи нескладні довідки, щоб довести, який вплив мають різного обшину житлоплосі на життя людей. 4. Проаналізувати й оцінити дані, порівнюючи записані й зорові інформації про вибрані канадські громади та пояснюючи різниці у способах життя між громадами, які різняться щодо густоти населення.	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, ототожнюючи важливість конфлікту у спорудженні нових устаткувань, наприклад, хмарочоса, школи, майдана ігор чи криміноного осередку. 2. Скласти дослідні питання, роблячи припущення про впливи густоти населення на життя людей у різних канадських громадах. 3. Зібрати й упорядкувати дані, читаючи й інтерпретуючи нескладні довідки, щоб довести, який вплив мають різного обшину житлоплосі на життя людей. 4. Проаналізувати й оцінити дані, порівнюючи записані й зорові інформації про вибрані канадські громади та пояснюючи різниці у способах життя між громадами, які різняться щодо густоти населення.
2. Зробити висновки щодо зв'язку між різними властивостями громад і вартостями самітності і товариських. -- Як ти заглянував (заглянувала) би розміщення громади для таких людей, що вважають самітність дуже важливою? -- Як ти заглянував (заглянувала) би розміщення громади для таких людей, що вважають спілкування з їхніми сусідами дуже важливим?	1. Узагальнення Густота населення впливає на побут. 2. Поняття 1. Побут (спосіб життя) 2. Простір 3. Густота населення (переповнення) 4. Самітність 5. Приятелювання (товариськість) 3. Питання для проведення розслідування 1. Що таке "густота населення"? 2. Як існують різновиди канадських громад щодо густоти населення? 3. Як існують властивості різних видних громад? Як їх планують? Як вони неоднаково використувують простір? 4. Як впливає густота населення на спосіб життя у різних канадських громадах? Чи існують такі діяльності, які можна виконувати в одній громаді, а не в інших?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, ототожнюючи важливість конфлікту у спорудженні нових устаткувань, наприклад, хмарочоса, школи, майдана ігор чи криміноного осередку. 2. Скласти дослідні питання, роблячи припущення про впливи густоти населення на життя людей у різних канадських громадах. 3. Зібрати й упорядкувати дані, читаючи й інтерпретуючи нескладні довідки, щоб довести, який вплив мають різного обшину житлоплосі на життя людей. 4. Проаналізувати й оцінити дані, порівнюючи записані й зорові інформації про вибрані канадські громади та пояснюючи різниці у способах життя між громадами, які різняться щодо густоти населення.

-- Як ти заплянував (заплянувала) би розміщення громади для таких людей, що часом бажать бути на самоті, а часом бажать бути з іншими людьми?

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції в аналізуванні й оцінюванні, класифікуючи громади, беручи під увагу те, як вони забезпечують людям можливості для самітності і товариства.

-- У яких громадах найлегше бути товариським (товариською) з сусідами? У яких громадах це найтрудніше?

2. Розвинути компетенції у робленні рішень, вибираючи поміж суперечливими цінностями самітності і товариства, і плануючи громаду, яка виявляє той вибір.

-- Якщо мав (мала) би ти до вибору громаду, в якій люди воліють самітність і громаду, в якій люди воліють товариство, котру громаду ти вибрав (вибрала) би? Як заплянував (заплянувала) би ти таку громаду, яка найкраще виявляє твої відчуття щодо важливості самітності і товариства? Що могли б ми зробити з нашою громадою в класі, щоб задовольнити твою волю?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення самокомпетенції в тому напрямі, щоб бути спроможним (спроможною) застосовувати те, чого навчився (навчилася).

-- Дуже часто, під час нашої гри (забави), ми будемо казкові країни. Якщо мав (мала) би ти допомогти при плануванні такої громади, яка виявляла

5. Оформити синтезу даних, роблячи висновки про впливи густоти населення на вибрані канадські громади.

6. Вирішити питання, оцінюючи альтернативні способи розв'язки даної проблеми, яка відноситься до простору якоїсь громади.

7. Застосувати рішення, добираючи такий план, який допоміг би розв'язати проблеми споріднені з простором у чийсь громаді.

8. Опініти процес, (себто, як розслідування було переведене, і як вирішено справу) з такого становища: Чого навчилися? Чи відомості були цікаві? Чи задовільно використано джерела і вибраний спосіб дії?

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно,

-- висловлюючи погляди чітко і стисло про використовуваний простору в сусідстві.

-- усно обґрунтовувати погляди.

2. Інтерпретувати почуття інших, звертаючи увагу на голосові позначки та вираз обличчя.

3. Брати участь у груповому вирішуванні справ, щоб намітити план для розв'язки питання.

4. Причинятися до "добра громади", допомагаючи іншим учням щодо їхніх волінь знайти самітність/товариськість у класі або на майдані ігор.

би твої воління бути на самоті/з
іншими, які власивості мала би
така громада?

ДРУГА КЛЯСА
ПЛЯНУВАННЯ СУСІДСТВ І МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Ця тема зосереджується над різними способами, якими люди в різних частинах світу планують свої громади. Учні повинні навчитися про деякі наявні фізичні чинники, що впливають на планування громад, (наприклад, географічне розміщення, клімат і ресурси), як теж про важливі й особливі аспекти культури. До громад, які намічаються досліджувати, можна включити: мале містечко побудоване довкола базару, (напр., у Мехіко); місто на воді, (напр., Венеція); кочові громади на пустелі, (напр., Саудівська Арабія) або велике місто, (напр., Осака, Ібадан). Учні можуть завершити свої дослідження

плануванням громади чи частини громади, маючи на увазі потреби поселенців даного середовища.

Конкуруючі вартості і суспільне питання

Співпраця/Індивідуальна ініціатива
Чи всі громади повинні забезпечувати своїх громадян однаковими обслуговуваннями і засобами вигод?

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ

Учні дослідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)

НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ

Учні збудують розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.

НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ

Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях.
(Уміння в пунктах 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.7, 2.1, 2.2 наголошені для цієї теми.)

1. Розвинути розуміння вартостей

1. Навести приклади вигод, які виявляють, що індивідуальна ініціатива чи співпраця ціниться в даній громаді.
-- Які обслуговування і вигоди забезпечує ця громада, що виявляють важливість співпраці?
-- Які обслуговування і вигоди залишено окремим громадянам, тому що громада цінить власну ініціативу?

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції аналізувати й оцінювати, ототожнюючи суперечні погляди про способи планування громад, (відображуючи вартості співпраці чи індивідуальної ініціативи).
-- Якщо би ти був (була) таким планувальником громади, який сильно вірить у забезпечення однаковими обслуговуваннями і вигодами всіх громадян, як запланував (запланувала) би ти

1. Узагальнення

Усі громади мають вигоди і обслуговування, щоб допомогти громадянам у їхніх потребах. Ці обслуговування і вигоди відображують і місцеve середовище, і вартості людей, які там живуть.

2. Поняття

1. Середовище (оточення)
2. Потреби
3. Вигоди
4. Обслуговування
5. Співпраця
6. Ініціатива

3. Питання для проведення розслідування

1. Які вигоди і обслуговування забезпечені у вибраній громаді?
2. Як організується або планується громада, щоб забезпечити її вигодами і обслуговуваннями?

1. Розвинути розслідувальні уміння

1. Зосередитися над питанням, ототожнюючи альтернативні заходи забезпечити громаду обслуговуваннями і вигодами.
2. Скласти дослідні питання і способи дії,
-- причиняючись до обліку цілої кляси таких питань:
Хто? Що? Де? Коли? Чому? Як? щодо заходів забезпечування громади обслуговуваннями і вигодами.
-- складаючи список тематичних матеріалів.
3. З нескладних карт (мап) зібрати дані про клясу, місцеву громаду та про вибрані громади світу,
-- усвідомлюючи, що малі предмети та відстані на карті (мапі), зображують великі предмети та довгі відстані в дійсності.

4. Причиняється до "Добра громади",
піддержуючи мету групи щодо
вчасного виконання завдання.

ТЕМА А: ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ГРОМАД У КАНАДІ СЬОГОДНІ

ТРЕТЯ КЛЯСА

СПОСОБИ ЖИТТЯ В ІНШИХ ЧАСАХ І МІСЦЕВОСТЯХ

У цій темі учні застосовуватися над взаємозалежністю громад в сьогоденній Канаді. Учні досліджують свої громади, а також вибрані громади з цілої Канади, щоб ознайомитися з тим, як вартості взаємозалежності та самостійності громад впливають на життя канадців. Громади вибрані для обслуговування повинні містити в собі профіль різних міських і сільських поселень.		Конкуруючі вартості і суспільне питання Самостійність/Взаємозалежність Чи канадські громади повинні бути більш самостійними, чи взаємозалежними щодо своїх потреб (вимог)?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ Учні дослідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ Учні розвинути компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.8, 2.1, 2.2 наголошені для цієї теми.)	
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Навести специфічні приклади, які виявляють розуміння самостійності та взаємозалежності у вибраних об'єктах. -- Якщо члени громади вирішили б виробляти усі власні харчі, як це засвідчило б те, що вони цінять самостійність чи взаємозалежність?	1. Узагальнення Сільські громади, малі містечка і міста є взаємозалежні щодо виміни товару і обслуговувань. Наше суспільство стає, технологічно, більш завантаженим, тому й взаємозалежність громад набуває ширшого розміру. 2. Поняття 1. Міське 2. Сільське 3. Урбанізація 4. Спеціалізація 5. Обмін товарами і обслуговуваннями 6. Взаємозалежність	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожити і зосередитися над питанням, поглиблюючи поняття самостійності і взаємозалежності у нескладних особистих обставинах, і усвідомлюючи, що ці вартості часто суперечать. 2. Скласти дослідні питання та підходи, -- пропонує способи дослідження взаємозалежності у якійсь громаді. -- допускати про те, які впливи можуть мати посилені зв'язок і взаємодія на намічені громади. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- оглядаючи власний дім, щоб довідатися, де (в Канаді) виготовляють ті товари, які живає родина. -- записуючи вислід обслуговування на нескладнім графіку або на ілюстрованій діаграмі. -- визначаючи на приготуванні карт (мап) шляхи, якими постачають товари до громад.	
2. Розвинути компетенції 1. Розвинути компетенції в аналізованні і оцінюванні, ототожнюючи причини, які підтримують відповідні вартості самостійності і взаємозалежності в наміченій канадській громаді. -- Які причини могли б подати ті люди, які думають, що громада сама повинна турбуватися своїми потребами якнайбільше (самостійність)? Які причини могли б подати ті люди, які думають, що громада повинна якнайбільше обмінюватися товарами і обслуговуваннями з іншими громадами (взаємозалежність)? -- Уживаючи зразки обміну ролями	3. Питання для проведення розслідування 1. Що означає слово "взаємозалежність"? Чи окремі люди можуть бути взаємозалежними? Чи цілі громади можуть бути взаємозалежними з іншими громадами? 2. Які товари і обслуговування доставляють люди в твоїй громаді від		

(Role Exchange Test), Установи, які вигоди і невигоди ти бачиш щодо кожної альтернативи. 3. Розвинути наставлення 1. Розвинути нставлення симпатії до інших, виявляючи розуміння причин, чому декотрі люди воліють самотійність, а інші -- взаємозалежність. -- Часом ми воліємо щось виконувати власними зусиллями. Назвати такі зайняття, які ти любиш сам робити. Як ти почувашся після? Часом ми воліємо щось робити з іншими людьми. Назви такі зайняття, які ти волієш робити з іншими людьми. Як ти почувашся після? -- Одні воліють робити більшість речей власними зусиллями; інші воліють робити більшість речей з іншими людьми. Такі люди, часом, творять поселенчі громад, або переносяться до інших громад, де більшість людей мають такі ж самі ідеали. Які можуть бути у них причини на це? -- Деякі люди воліють бути "майстром на всі руки". Інші воліють бути "знавцями-фахівцями" або "спеціалістами". Коли ти волієш один з цих способів у виконанні своїх зайнять?	людей в інших канадських громадах? (Напр., Де виробляють ті продукти, яких уживає твоя родина?) 3. Які товари і обслуговування виробляють люди в твоїй громаді для людей в інших канадських громадах? (Напр., Які речі виробляють у твоїй громаді? Куди ці речі відсилають?) 4. Де знаходиться твоя громада у відношенні до інших канадських громад, які намічено для дослідження? 5. Чи географічне оточення (розміщення, земля, клімат, ресурси), впливає на спосіб життя тамотніх людей? 6. Що це "міська" громада? "Сільська" громада? Якими товарами і обслуговуваннями обмінюються канадські міські і/або сільські громади? Як відбувається такий обмін? 7. Що це "спеціалізація"? Якщо якась громада стає більш спеціалізована, (напр., продукує деякі головні продукти), чи люди в тій громаді стають більш взаємозалежними з іншими громадами? 8. Що це "урбанізація"? Якщо якась громада стає більш урбанізована, (напр., міста стають більшими), чи люди в тій громаді стають більше взаємозалежні з сільськими поселеннями та іншими громадами?	-- знаходячи намічені громади на нескладній карті. -- описуючи свою громаду в відношенні до інших громад, (Пн, Сх, Пд, Зх). -- визначаючи відносні віддалі між громадами, користуючись звичайним мірилом і спробою картою Канади. 4. Проаналізувати і оцінити дані, порівнюючи точки зору про бажаність поширеної взаємозалежності для специфічних громад. 5. Оформити синтезу даних, узагальнюючи про посередники, що впливають на поширення взаємозалежності між громадами. 6. Вирішити питання, оцінюючи альтернативи і роблячи рішення про те, чи громада повинна поширити, чи поменшити взаємозалежність (устійнити це на основі достовірних доказів і особистих поглядів про бажану рівновагу між самостійністю або взаємозалежністю). 7. Застосувати рішення, оцінюючи можливості поширення або обмеження взаємозалежності у власній громаді. 8. Оцінити рішення, зважаючи на його корисність відповідно до обміни ролями (Role Exchange Test).
		2. Розвинути уміння співучасти 1. Спілкувати ефективно, викінчуючи ілюстровану карту, щоб повідомити інших про походження товарів, яких уживає власна родина. 2. Інтерпретувати голосові позначки та вираз обличчя інших, як по-

кажчики їхнього почуття щодо альтернативних вислідків.

3. Брати участь у груповій роботі, причиняючись до дискусії своїми думками.
4. Причинятися до "добра громади", допомагаючи в наміченому завданні щодо примінення зразку рішення, напр., установити зв'язки з якоюсь шкільною клясою деінде в Канаді.

ТЕМА Б: СПОСОБИ ЖИТТЯ КАНАДЦІВ В ІНШИХ ЧАСАХ

ТРЕТЯ КЛЯСА СПОСОБИ ЖИТТЯ В ІНШИХ ЧАСАХ І МІСЦЕВОСТЯХ

У цій темі учні застановляться над питаннями про життя громад у часах ранніх поселенців. Вони повинні застановитися над способом життя членів громад минулих поколінь та над їхнім прямуюванням до рівноваги громадної праці з самостійною працею, щоб досягнути наміченої мети і прагнення. Учні повинні порівняти минуле з сучасним, щоб належно оцінити ті зміни, що наступили протягом довгих років у їхній громаді.		Конкуруючі вартості і суспільне питання Самостійність/Співпраця Чи ми повинні працювати одинцем, чи разом?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.1, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 2.1, 2.2, 2.4 наголошені для цієї теми.)	
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Навести приклади особистої поведінки, що відображають вартості самостійності і/або співпраці. -- Опити обставини, коли ти працював (працювала) одинцем, тому що ти думав (думала), що важливо дещо робити самому (самою). -- Опити обставини, коли ти працював (працювала) з іншими, тому що ти думав (думала), що важливо співпрацювати. 2. Описати історичні обставини, які явно виявляють самостійну поведінку й обставини, які явно виявляють співпрацю. -- Які речі чи роботи виконували поселенці самостійно? -- Які речі чи роботи виконували поселенці у співпраці з іншими? 2. Розвинути компетенції 1. Розвинути компетенції у робленні рішень, вибираючи між суперечливими вартостями самостійності і	1. Узагальнення Спосіб життя ранніх поселенців познавчавсь потребами рівноваги між співпрацею і самостійністю, щоб досягнути намічену мету і прагнення. 2. Поняття 1. Спосіб життя 2. Поселення 3. Мета/Прагнення 4. Зміна 5. Громада 3. Питання для проведення розслідування 1. Коли прибули перші люди до громади, в якій ми тепер живемо? Хто вони були? Звідки вони прибули? Чим вони суди приїхали? 2. Чому люди прибули до нашої громади? Яка була їхня мета і прагнення? 3. Як поселенці вирішували, де будувати нову громаду?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, переповідаючи проблему та складаючи дві альтернативи. 2. Скласти з цілою клясою способи вибору джерел і придбання інформації про історію даної громади. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи і осмислюючи нескладні історичні довідки, які описують спосіб життя в минулому. -- переводячи інтерв'ю з батьками й іншими людьми в громаді про історію громади. -- записуючи дані здобуті в інтерв'ю по категоріях на відповідній дослідній схемі. -- записуючи події з історичного життя громади нескладним визначником часодії. 4. Уживаючи поняття самостійності і співпраці як мірило, проаналізувати дані, порівнюючи спосіб життя людей часу поселення	

співпраці в обставинах, коли обидва чинники мають переваги і недоліки. -- Уявіть собі обставини, в яких важко вибрати між самостійністю і співпрацею. Які переваги і недоліки має кожний з цих чинників? Котру вартість ти волієш? 2. Розвинути компетенції у робленні рішень, ототожнюючи відповідні дії в школі, вдома і в суспільстві, які узгоджуються з чиймсь вибором вартості. -- Маючи на увазі вибрану тобою вартість (самостійність або співпраця), що би ти міг (могла) робити в школі, вдома і в суспільстві, щоб виявити цю свою вибрану вартість? Що би ти міг був (могла була) зробити, як поселенець, щоб виявити свою вибрану вартість? 3. Розвинути наставлення 1. Розвинути наставлення об'єктивності, виявляючи охоту розглянути переваги і недоліки самостійності і співпраці в даному випадку.	4. Як поселенці заспокоювали свої основні потреби? 5. Як проявлялася праця людей одним-цем? Як разом? 6. Чому вони часом воліли працювати одинцем, а часом працювали разом?	зі способом життя сучасних громад. 5. Оформити синтезу даних, -- підсумовуючи інформації про зміни в громаді на схемі. -- визначаючи співвідношення між причинами і наслідками щодо змін у громаді протягом певного часу. 6. Вирішити питання, -- формулюючи альтернативні розв'язки щодо праці спільно або одинцем у школі, вдома та в суспільстві. -- аналізуючи вартості притаманні кожній альтернативі. 7. Застосувати рішення, вирішуючи працювати самостійно або разом з іншими над даним проектом. 8. Оцінити спосіб, яким вирішено питання, порівнюючи з іншими способами, якими можливо прийти до рішення, (напр., рішення учителя, рішення більшістю голосів, рішення одностайною згодою). 2. Розвинути уміння співучасті 1. Спілкувати ефективно, -- укладаючи один чи два абзаци, щоб звідомити про деякі вияви життя в часах поселення. -- маючи, чи призибуючи і показуючи картинки, що ілюструють, як способи життя змінилися. 2. Проінтерпретувати думки і почуття, -- прислухаючись до думок інших щодо воління працювати одним-цем або разом.
--	--	--

-- виявляючи зрозуміння проблем, на які натрапляють інші в їхньому пристосуванні до змін у громаді.

3. Брати участь у груповому вирі-
шуванні справ, консультуючись
одноставною згодою щодо під-
бору заходів діяти спільною
працею.
4. Причинятись до "добра громади",
допомагаючи в групових проєктах.

ТЕМА В: СПОСОБИ ЖИТТЯ В ГРОМАДАХ З ВІДМІТНИМИ РИСАМИ КУЛЬТУРИ

ТРЕТЯ КЛАСА СПОСОБИ ЖИТТЯ В ІНШИХ ЧАСАХ І МІСЦЕВОСТЯХ

У цій темі учні досліджують питання відносно громад, в яких люди намагаються зберігати відмітний спосіб життя. Хоч вивчення історичних аспектів громади може послужити як інформаційне тло, та в цій темі слід зосередитися над сучасністю. Громади для дослідження слід підбирати з Альберти, з Канади чи з будь-якої іншої частини світу. Деякими прикладами послужать колонії гутерітів, громади менонітів, індійські резервації, частини великого міста з відмітною культурою, як наприклад, китайський квартал або кібуц. Всеосяжний намір цієї теми -- це поглиблення чутливості учнів до тих культур та способів життя, з якими учні, мабуть, мало знайомі і без досвіду.

Конкуруючі вартості і суспільне питання

Зберігання способу життя/Модернізація
Чи люди повинні намагатися зберігати відмітні способи життя в своїх громадах, чи сприяти змінам?

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.) Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.		Учні розвинуть компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. Уміння в пунктах 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.8, 2.3, 2.4 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Описати поведінку, яка вказує на те, що деякі люди воліють жити в громадах з відмітною культурою, щоб зберегти свій спосіб життя, а інші люди воліють жити в різних модерних громадах. -- Що люди найбільше цінують, коли вони, для свого проживання, вибирають громади з відмітною культурою? Як відображуються такі вартості у їхній поведінці? -- Деякі люди, з власного бажання, залишають такі громади з відмітною культурою. Які можуть бути вартості у цих людей?	1. Узагальнення Звичаї, традиції, правила і релігійні переконання сильніше об'єднують людей у громадах з відмітною культурою. Такі чинники, як рухливість, комунікація та поширене знання можуть впливати на зміни у традиційно-культурних громадах. 2. Поняття 1. Традиції і звичаї 2. Громади з відмітною культурою 3. Взаємодія 4. Зміна 5. Зберігання способу життя 3. Питання для проведення розслідування 1. Що це "громада з відмітною культурою"? 2. Де знаходяться громади намічені для дослідного навчання?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Установити і зосередитися над питанням, дискутуючи про те, чи люди повинні, чи не повинні, старатися зберігати свої громади від змін, щоб утримати свій відмітний спосіб життя. 2. Підготувати низку дослідних питань, які керуватимуть збиранням інформації про громади з відмітними культурами. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи й інтерпретуючи нескладні карти (мапи), щоб знайти обслідувальні громади у відношенні до своєї громади. -- описуючи місцезоположення, користуючись основними показниками (Пн, Пд, Сх, Зх -- N, S, E, W) і підрахованою віддаллю від своєї громади. -- аналізуючи дослідні помічення щодо громад з відмітною культурою.
2. Розвинути компетенції 1. Розвинути компетенції у моральному міркуванні, досліджуючи свої вартості в нових, але подібних обставинах. (Іспит нових обставин -- New Cases Test.)		

-- Закінчивши твої дослідження над інтими громадами, заставився над тим, чи твої висновки про бажаність змін у тих громадах теж відносяться до твоєї громади? Які існують схожості і різниці?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути симпатію до людей у громадах з відмінною культурою, яких обставини заставляють міняти свій спосіб життя.
 -- До якої міри всі з нас потребують традиції і стійкості? Як впливають на нас поважні перешкоди у нашому способі життя? Як можуть вплинути поважні перешкоди на людей у громадах з відмінною культурою?

3. Які є унікальні традиції і звичаї цих громад?
4. Як взаємодіють ці громади з відмінною культурою з ширшим суспільством? Які впливи, якщо є такі, має ця взаємодія на них.
5. Як люди в цих громадах реагують на натиски до змін?
6. Як люди у твоїй громаді реагують на зміну?

4. Проаналізувати і оцінити дані, пояснюючи різниці у точках зору тих людей, що залишаються жити в громадах з відмінною культурою та тих, що покидають такі громади.
5. Оформити синтезу даних,
 -- підсумовуючи інформації, укладаючи їх у головні пункти.
 -- складаючи узагальнення про те, чому люди протидіють змінам.
6. Вирішити питання,
 -- передбачуючи наслідки, для обслідуваних громад, щодо протидії або прийняття окремих змін.
 -- вибираючи найбільш побажану розв'язку.
7. Застосувати рішення, створюючи план дії, який певна група може примінити, щоб зберегти або змінити традиції і звичаї у своїй громаді.
8. Оцінити рішення, застановлюючись над тим, чи його наслідки покращать відносини між людьми у громадах і поза громадами.

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно, висловлюючи кількома реченнями своє становище відносно питання.
2. Інтерпретувати думки і відчуття інших, визнаючи те, що люди у громадах з відмінною культурою мають такі ж сподівання і прагнення для своєї громади, як і в інших громадах.
3. Брати участь у груповому вирішуванні справ, чергуючись виявом

своїх думок під час дискусії в
клясі.

4. Причиняйтесь до "добра громади",
ділячись посібниками з одно-
класниками і повертаючи позичені
посібники своєчасно.

Четверта кляса: Альберта —
наша провінція

П'ята кляса: Канада — наша країна

Шоста кляса: Заспокоєння людських
потреб

ТЕМА А: АЛЬБЕРТА — МИНУВШИНА, СУЧАСНІСТЬ І МАЙБУТНІСТЬ: НАШІ ПРИРОДНІ БАГАТСТВА

ЧЕТВЕРТА КЛАСА АЛЬБЕРТА — НАША ПРОВІНЦІЯ

Конкуруючі вартості і суспільне питання Зберігання/Споживання Як ми повинні використовувати природні багатства?		
У цій темі учні дослідять питання про уживання природних багатств Альберти у минулому й сьогодні. Дослідження учнів повинно довести до пізнання природних рис Альберти, географічних районів, клімату, оновлення і неоновлення природних багатств, а також до відчуття впливу технології на середовище та на спосіб життя.		
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких умінь. (Уміння в пунктах 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.8, 2.3, 2.4 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Ототожнити зберігання і споживання як вартості, які є основою альтернативних точок зору щодо використання оновлених і неоновлених багатств в Альберті. -- Що видається людям важливішим, якщо вони кажуть, що • ми повинні продавати так багато природних багатств, як ми лише спроможні? • ми повинні розвивати наші багатства так, щоб упевнитись про їхній постійний припас у майбутньому? 2. Ототожнити, як наш досвід з природним середовищем впливає на наші вартості відносно використання природних багатств. -- Як може твоє ставлення про використання середовища мінятися відповідно з тим чи ти міський житель, чи фермер, чи ранній поселенець, чи перед-поселенний індіанець тощо.	1. Узагальнення Наявність природних багатств, це один чинник, що рішає про ті заходи, якими люди можуть задовольняти свої фізичні, економічні і суспільні потреби. 2. Поняття 1. Природні багатства (ресурси) 2. Неоновлені й оновлені ресурси 3. Зберігання 4. Середовище 5. Технологія 6. Людські потреби 7. Споживання 3. Питання для проведення розслідування 1. Які є головні географічні риси Альберти, включаючи топографічний вигляд і клімат? 2. Які є важливіші роди природних багатств Альберти? 3. Де розміщені різні ресурси Альберти?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, ототожнюючи приклади зберігання і споживання багатств Альберти, і обмірковуючи можливі наслідки кожного зокрема. 2. Скласти способи придбання інформації з вибраних джерел, щоб відповісти на дослідні питання про використання багатств Альберти. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи й інтерпретуючи відповідні довідники для придбання інформації про багатства Альберти. -- читаючи й інтерпретуючи карти (мапи) в "Юнацькому атласі Альберти" (Junior Atlas of Alberta) для придбання інформації про фізичні риси Альберти, її райони, клімат, місцезнаходження багатств, розподіл заселення та шляхи транспортування. -- читаючи й інтерпретуючи стовпцеві графіки і картографіки для придбання інформації про продукцію різних ресурсів.
2. Розвинути компетенції 1. Розвинути компетенції в аналізованні й оцінюванні, розглядаючи		

послідовність між тим, що люди висловлюють і між тим, як вони поступають, відносно використання природних багатств Альберти.

-- Якщо йдеться про особисте користування ресурсами (такими як папір), чи я звичайно поступаю так, як підказує іншим, щоб поступали? Як можна знайти приклади на те, що я поступаю згідно або незгідно з моєю постановою?

2. Розвинути компетенції у робленні рішень, упорядковуючи альтернативні становища щодо використання природних багатств, на основі наслідків кожної альтернативи зокрема.

-- Як існують альтернативні становища щодо використання ресурсів Альберти? Які є добрі і злі прикмети кожного становища зокрема, і які можуть бути наслідки, якби кожний зважав на це становище? Котре становище найкраще? Котре найгірше?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення дбайливості про потреби майбутніх поколінь Альберти.

2. Розвинути наставлення цінування краси і симетрії природного середовища, включаючи рослини, звірять та складові частини землі.

4. Де розміщені важливіші шляхи транспортування в Альберті?

5. Як сьогодні використовують природні багатства? Як використовувано ті багатства в минулому?

6. Чим причинилась технологія до розшуків, видобування та визискування природних багатств Альберти?

4. Проаналізувати й оцінити дані, порівнюючи і представляючи протилежні точки зору про те, як слід використовувати ресурси Альберти.

5. Оформити синтезу даних, поширюючи розуміння понять "оновлені і неоновлені багатства/ресурси", і узагальнюючи про їхній хосен.

6. Вирішити питання, доповнюючи вартості зберігання і споживання з різними альтернативами про те, як слід би використовувати ресурси Альберти.

7. Застосувати рішення, обмірковуючи бажаність і можливість примінення плану зберігання або споживання ресурсів на особистому рівні.

8. Оцінити дію заохочування до зберігання або споживання з точки зору впливу такої дії на інших.

2. Розвинути уміння співучасті

1. Спілкуватися ефективно, пишучи зв'язно, і передаючи його усно цілій класі або малій групі.

2. Осмислювати вирази обличчя, жести і рухи тіла, щоб установити, як інші, у малій групі, ставляться до різних альтернатив суспільної справи.

3. Брати участь у груповому вирішуванні справ, підбираючи одну з учителем поданих метод (закон -- більшості, одностайної згоди, авторитету), і примінюючи її в малих групах.

4. Причинятись до "добра громади", допомагаючи у проєктах цілої класи, які виявляють використання ресурсів у ситуаціях, які включають учнів.

ТЕМА В: АЛЬБЕРТА — МИНУВШИНА, СУЧАСНІСТЬ І МАЙБУТНІСТЬ: НАШІ ЛЮДСЬКІ БАГАТСТВА

ЧЕТВЕРТА КЛЯСА АЛЬБЕРТА — НАША ПРОВІНЦІЯ

У цій темі учні розглянуть питання відносно способів життя в Альберті. Для досліджування цього питання послужить тло чотирьох періодів історії Альберти: раннє поселення, економічна криза, воєнні роки і сучасні часи. Учні повинні ознайомитись з загальними напрямками щодо фахів, зайняти під час дозвілля, умінь, зацікавлень і освіти, щоб зрозуміти пристосування пожильців Альберти до нових обставин життя в суспільстві з поширеною індустріалізацією. Учнів слід заохочувати передбачати майбутнє, і який вплив можуть мати ці загальні напрями на їхнє власне життя.			Конкуруючи вартості і суспільне питання Продуктивність/Дозвілля Як пожильці Альберти повинні пристосовувати свій спосіб життя до нових нагод і вимог?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ		
Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.2 наголошені для цієї теми.)		
1. Розвинути розуміння вартостей	1. Узагальнення Рівновага між працею і зайняттям на дозвіллі є важливим чинником у добробуті людини. Рід праці і дозвілля змінюється з того часу, коли суспільство поступово поширило індустріалізацію. 2. Поняття 1. Зміна 2. Спосіб життя 3. Фах 4. Дозвілля 5. Продуктивність 6. Винахідливість	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожнити суспільне питання і його конкуруючі вартості в дискусії класи про те, як пожильці Альберти намагаються реагувати на зміни. 2. Скласти дослідні питання про спосіб життя пожильців Альберти в різних історичних добах. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи й інтерпретуючи історичні карти (мапи), призначені для інформації про поселення й шляхи в давній Альберті. -- інтерпретуючи сучасні та історичні документи, щоб виробити собі погляд на спосіб життя в різних історичних добах.		
3. Описати ті зайняття учнів у минулому, які виявляють, що учні Альберти доцінювали і працю, і дозвілля.	3. Питання для проведення розслідування 1. Коли прибули деякі великі групи поселенців до Альберти? Де вони поселилися? Чому вони поселилися якраз у таких місцях? 2. На які труднощі натрапили ранні	4. Проаналізувати й оцінити дані, пояснюючи відмінні погляди про історичні події та випадки. 5. Скорити синтезу даних, підсумовуючи інформації про зміни в праці й дозвіллі в минулому,		

ців про те, що є важливе? Як вони відзеркаляють нашу думку про те, що є важливе сьогодні?

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції в аналізуванні і оцінюванні, співставляючи різні погляди учнів про роди людських ресурсів, які можливо будуть потрібні пожилцям Альберти в майбутньому.

-- Що міг би кожний з наступних пожилців Альберти сказати про важливість людських ресурсів (уміння, наставлення і т. д.), які допоможуть нам справлятися в майбутньому? Як міг би кожний з них реагувати на думку, що освіта повинна б підготувати нас до праці? До чого дозволя? Чому воно так? Які зміни завів би кожний з них у наших школах?

- музикант або мистець
- власник підприємства
- продавець
- професіонал-гокеїст
- цивільна людина у Другій світовій війні
- людина на "допомозі" в 1933 р.
- поселенець у 1900 р.

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення позитивного самопоняття, рахуючи себе людиною спроможною установляти рівновагу між працею і зайняттями на дозвіллі.
2. Розвинути наставлення цінування різноманітних способів, якими люди в минулому і тепер намагаються установити рівновагу між працею і дозвіллями.

поселенці? Як вони поборювали ті труднощі? Як ранні поселенці включали і працю, і дозвілля у свій спосіб життя?

3. Що таке "Економічна криза", і коли вона сталася?

4. Як вплинула Економічна криза на пожилців Альберти? Які зміни мусіли поробити люди у своєму житті, щоб подолати труднощі під час Економічної кризи?

5. Що таке "Друга світова війна", і коли вона відбулася?

6. Як вплинула Друга світова війна на життя пожилців Альберти? Які зміни мусіли поробити люди у своєму житті, щоб подолати труднощі під час Другої світової війни?

7. Чим різниться наше сучасне життя від життя доби першого поселення, від життя під час Економічної кризи і Другої світової війни? Чи існували якісь різниці щодо місць праці, дозвілля, науки та постачі матеріяльного товару?

8. Як виглядалиме життя, коли сьогоднішні учні четвертої класи стануть дорослими людьми? Чи будуть тоді інші фахи, інші зайняття на дозвіллі і інші способи вивчення нових умінь-майстерностей?

і роблячи логічні висновки про зміни, що можуть наступити в майбутньому.

6. Вирішити питання, обмірковуючи, як молоді пожилці Альберти повинні пристосовуватись до нових обставин і вимог.

7. Застосувати рішення, укладаючи план пристосування до специфічної вимоги чи нагоди, на яку натрапляє ціла класа.

8. Оцінити діяльність з погляду можливих позитивних і негативних наслідків щодо цілої класи, а також відносно інших клас, учителів і т. д.

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно, висловлюючи усно думки про використання праці і дозвілля.

2. Інтерпретувати думки і почуття інших, проявляючи розуміння різних рішень щодо пристосування до змін на особистому рівні.

3. Брати участь у праці малих груп та у вирішуванні справ, допомагаючи

-- в розподілі завдань, в призначенні задач і в оцінюванні групової праці.

-- в координації призначення окремих завдань.

4. Причинятись до "добра громади" порадами і діяльностями спрямованими на установлення кращої рівноваги у класі між працею і відпочинком (святкування, гра і т. д.)

3. Розвинути наставлення ширшого світогляду, допитуючись про погляди інших щодо відповідної рівноваги між працею і дозвіллям.

ЧЕТВЕРТА КЛЯСА
АЛЬБЕРТА — НАША ПРОВІНЦІЯ

У цій темі учні досліджують відносини між Альбертою та іншими частинами Канади і світу. Зосередити увагу на торгівлі, туризмі і транспортній сполучності. Можна також досліджувати ті зв'язки, які творяться завдяки спорту, культурній та родинним відносинам.	Конкуруючи вартості і суспільне питання Самодостатність/Взаємозалежність Як повинна Альберта ділитися своїми ресурсами?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідатимуть суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинули компетенції в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.7, 2.1, 2.3 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Розпізнати значення самодостатності і взаємозалежності як двох важливих вартостей, що впливають на спосіб зв'язків Альберти з іншими частинами Канади і світу. -- Якщо пожити Альберти переко-наний у тому, що торгівлю і транспортні зв'язки з Канадою і з іншими частинами світу слід поширити, тоді, на думку цього пожитця, що важливіше-- самодостатність чи взаємозалежність? 2. Описати можливу поведінку когось такого, що бажав би бути взаємозалежним або самодостатним. -- У котрому з нижченаведених вчинків виявив би пожитець Альберти своє воління бути самодостатним або взаємозалежним: • закуп товарів з позначкою "Зроблено в Альберті" замість інших продуктів? • відмовлення від пропонування видобувати велику кількість вугілля для експорту до інших країн? • заохочування канадців вкла-дати свій капітал в індустрію Альберти?	1. Узагальнення Л-ди в різних районах установ-ляють транспортну і комунікаційну сполучку для того, щоб вести торго-вельний обмін та обмін думок для їхньої взаємної користі. 2. Поняття 1. Торгівля 2. Транспортування 3. Туризм 4. Міграція/Переселення 5. Самодостатність 6. Взаємозалежність 3. Питання для проведення розслідування 1. Що Альберта імпортує з інших час-тин Канади і світу? 2. Що Альберта експортує в інші час-тини Канади і світу? 3. Які існують чинники, що впливають на торговельні відносини Альберти? 4. Якими засобами транспорту і кому-нікації користується Альберта для зв'язку з рештою Канади і зі сві-<!--</li-->	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожнити і зосередитися над питанням, переповідаючи його після слухання або читання. 2. Скласти дослідні питання, щоб довідатися про відносини Альбер-ти з іншими районами Канади й світу. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи карти (мапи) Канади і світу, щоб знайти місце-положення Альберти у відно-шенні до інших провінцій, територій і країн. -- записуючи інформації про експорт та імпорт Альберти на довідкових схемах. -- користуючись "Юнацьким атла-сом Альберти", щоб визначити співвідношення між вибраними географічними поняттями та досліджувальним питанням. -- переводячи опит про думки щодо використання ре-сурсів Альберти. 4. Проаналізувати й оцінити дані, порівнюючи і протиставляючи погляди про те, як Альберта повинна ділитися ресурсами з іншими.

- підтримування культурного зв'язку з іншими провінціями?

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції в аналізуванні й оцінюванні, вичислюючи вигоди і невигоди щодо поширення транспортних сполук Альберти з Канадою і зі світом.
-- Які можуть бути наслідки поширення транспортних сполук Альберти з іншими частинами Канади і світу? Яке це має відношення щодо вартостей самодостатності і взаємозалежності? Які є вигоди або невигоди для жителів Альберти?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення позитивного самоповаги, рахуючи себе людиною спроможною доходити до висновків щодо важливих питань, на які намагаються жителі Альберти.
2. Розвинути наставлення поваги до поглядів інших канадців щодо розподілення ресурсів Альберти.

том? (Взяти до уваги повітряні і залізничні шляхи, радіомережу, телекомунікацію тощо.)

5. Який вклад внесли жителі Альберти для Канади і для світу? Які види міжнародної допомоги постачає Альберта?
6. Які користі має Альберта завдяки зв'язкам з іншими частинами Канади і світу? (Взяти до уваги економічні, політичні і культурні справи.)
7. Який вплив має "поменшування" модерного світу на жителів Альберти?

5. Оформити синтезу даних, формулюючи загальні висновки про взаємозалежність Альберти від інших провінцій і інших країн.

6. Вирішити питання, ототожнюючи і підтримуючи становище щодо розподілення ресурсів.

7. Застосувати рішення, обмірковуючи бажаність і можливість його здійснення. (Напр., чи є такі можливості, щоб учні четвертої класи могли мати своє слово в питанні щодо взаємозалежності/самодостатності?)

8. Оцінити рішення, способи і дію, вирішуючи з цілюю класом, чи закінчити дослідження, чи пошукати його до споріднених питань і думок.

2. Розвинути уміння співучасті

1. Спілкуватися ефективно, пишучи декілька абзаців, щоб висловити і підтримати думку про зростання або зменшення взаємозалежності Альберти від інших провінцій.
2. Інтерпретувати думки і почуття інших, слідкуючи за їхнім виразом обличчя, жестами та рухами тіла.
3. Брати участь у груповій праці та вирішувати питання, домовляючись з членами групи про призначення завдань.
4. Причинятись до "добра громади", виконуючи роль представника, щоб представити погляди малої групи цілій класі.

Конкуруючі вартості і суспільне питання		
У цій темі учні досліджують декотрі історичні події та питання відносно відкриття, дослідження і заселення Східної і Західної Канади. Звернути особливу увагу на взаємодію людей, коли вони почали ознайомлюватись з іншими культурами.	Змагання за владу/Співпраця задля взаємної користі Як повинні були взаємодіяти дослідники, місіонери, торговці хутрами і поселенці в часах ранньої історії Канади?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співчасних уміннях. (Уміння в пунктах 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 2.3, 2.4 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей	1. Узагальнення Дослідження і заселення приносять із собою взаємокультурне знайомство, яке часто викликає змагання за владу й керування. 2. Поняття 1. Дослідження 2. Заселення 3. Взаємокультурне знайомство 4. Змагання 5. Влада 6. Ідентичність 3. Питання для проведення розслідування 1. Який був зв'язок між тубільцями перед прибуттям європейців? Які користі і невідповідності, для кожної групи, виринули із зв'язків між племенами? 2. Чому європейці прибули до Канади? 3. На які проблеми натрапляли дослідники, торговці і поселенці на	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Зосередитися над питанням, порівнюючи особистий досвід про взаємодійності між незнайомцями та важливість конкуренції, ототожнюючи конкуруючі вартості. 2. Зробити припущення (гіпотезу) про можливі зразки взаємодійання в часах дослідження і раннього заселення Канади. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- інтерпретуючи історичні карти (мапи), на яких подані шляхи подорожі європейських дослідників, місцезнаходження ранніх англійських і французьких колоній у Північній Америці та міграційні шляхи і поселення Льюїслів у давній Канаді. -- записуючи дані і події на часовій схемі, показуючи англо-французькі зв'язки під час ранньої колонізації і заселення в Канаді. 4. Проаналізувати і оцінити дані, подаючи причини про відмінне становище індіан, поселенців та
2. Розвинути компетенції	1. Розвинути компетенції в аналізованні і оцінюванні, ототожнюючи приклади взаємодійання між сучас-	

ними групами канадців, які виявляють конкуруючі вартості.

-- Які конфлікти існують сьогодні, що виводяться від конкуруючих вартостей змагання за владу та співпраці задля взаємної користі?

2. Розвинути компетенції у робленні рішень, вибираючи альтернативні способи дії, щоб розв'язати поточний конфлікт.

3. Розвинути компетенції у моральному мисленні, випробовуючи рішення щодо його впливу на добробут даних груп.

-- Як можна розв'язати конфлікти? Чи подібні групи в минулому мали такі ж можливості для розв'язання конфліктів?

-- З двох конкуруючих поглядів, котрий видається тобі найкращим?

-- Чи твій вибір є справедливий для обох груп? Як таку альтернативу, яку ти вибрав (вибрала), відчують люди в обох групах у найближчому і дальшому майбутньому?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення цінування, освідомлюючись, що, щоб утриматись при житті в Новому Світі, європейці, початково, були залежні від життєвого способу індіан, які ділилися своїми уміннями і знанням з новоприсутніми поселенцями.

2. Розвинути наставлення об'єктивності, виявляючи уміння розглядати проблеми з більш чим однієї точки зору.

3. Розвинути наставлення симпатії до зусиль культурних і етнічних груп, у минулому й сьогодні, щоб зберегти свою ідентичність.

початку поселенчої доби і експансії на захід?

4. Які впливи мала кожна з цих груп на культуру і спосіб життя тубільців?

5. Як впливали географічні чинники, (напр., клімат, водні шляхи, рельєф краю) на шляхи дослідження і заселення?

6. Як позначилися на давній історії Канади конфлікти між конкуруючими культурними, етнічними і економічними інтересами?

7. До якої міри співпраця і справедливність були характерною рисою в давній історії Канади?

інших груп щодо права землевласності.

5. Оформити синтезу даних, узагальнюючи про впливи поселення на добробут різних груп.

6. Вирішити питання, судячи, як справедливо і як несправедливо поводитися між собою тубільці, дослідники, торговці хутрами і поселенці?

7. Застосувати рішення, укладаючи низку правил, які визначували б поведінку груп незнайомців, коли вони взаємодіють.

8. Оцінити рішення, випробовуючи його практичність і справедливість в обставинах, які стосуються до учнів.

2. Розвинути уміння співучасті

1. Спілкувати ефективно, описуючи усно свої почуття про приклади конфлікту і співпраці в історії Канади.

2. Інтерпретувати усно висказані думки і почуття інших про історичні події, які відбувалися і з конфліктом, і зі співпрацею.

3. Брати участь у груповій праці та у груповому вирішуванні справ, відновлюючи, у формі інсценізації, історичні події, які виявляють культурне взаємодіяння.

4. Причинятись до "добра громади", виявляючи пошану до членів класу з різного культуретнічного походження.

ТЕМА Б: КАНАДА: ІНДУСТРІЯЛЬНИЙ РОЗВИТОК З РАЙОНУ В РАЙОН

П'ЯТА КЛЯСА КАНАДА — НАША КРАЇНА

У цій темі учні досліджують питання про відносини між індустрійними і географічними районами Канади. У цій темі вони вивчають наступні райони: Кордільєри, Прерії, Близьку і Далеку Північ, Низину св. Лаврентія-Оттави і Великих Озер та Атлантийський район. Звернути пильну увагу на вплив головних форм індустрії на життя людей у цих районах.	Конкуруючи вартості і суспільне питання Зберігання/Розвиток ресурсів Як слід би використовувати природні багатства Канади, для найкращої користі пожильців кожного району?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ Учні здобудуть зрозуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.3 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Визначити ті чинники, які впливають на районні напрями думок і переконання щодо зберігання і розвитку ресурсів. -- Які існують напрями думок і переконання щодо зберігання і розвитку ресурсів у таких районах: • Кордільєри? • Прерії? • Близька і Далека Північ? • Низина св. Лаврентія-Оттави і Великих Озер? • Атлантийський район? 2. Визначити значення поняття "максимальний прибуток" для пожильців даного району. -- Які чинники слід би взяти до уваги при обговоренні становища пожильців даного району щодо розвитку чи зберігання ресурсів? (Застановитися, наприклад, над економічними чинниками, над здоров'ям і безпекою, естетичними і культурними чинниками й іншими потребами.)	1. Узагальнення Індустрія, що розвивається в даному районі, це звичайно така, що користується місцевими ресурсами і причинається до економічного добробуту народу. 2. Поняття 1. Райони 2. Індустрія (промисел) 3. Розвиток ресурсів 4. Заняття (робота) 5. Вичерпання ресурсів 6. Зберігання 7. Життєвий рівень 3. Питання для проведення розслідування 1. Котрі є головні географічні райони Канади? 2. Як розміщено населення по всій Канаді? Які є головні заселені осередки?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожити питання і зосередитися над ним, обміняючись думками про наявність і уживання ресурсів у різних районах Канади. 2. Скласти дослідні питання та підходи для дослідної праці малої групи. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- послуговуючись картами (мапами), для інтерпретування інформації про фізичні райони, місцезнаходження ресурсів, заселення і транспортні шляхи Канади. -- читаючи й інтерпретуючи стовпчасті схеми, картонохеми і нескладні табелі, щоб знайти інформації про індустрію продукцію. -- записуючи інформації та роблячи помічення щодо місцезнаходження ресурсів і міст на контурній карті (мапі) Канади. 4. Проаналізувати і оцінити дані, порівнюючи і протиставляючи

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції в аналізуванні й оцінюванні, ототожнюючи погляди тих, що ставляться прихильно і тих, що ставляться не-прихильно до розвитку ресурсів.
-- Які аргументи вживаються для підтримки або опору розвитку ресурсів у даному районі? Які чинники, визначені в 1.1, є основними для аргументів?
2. Розвинути компетенції у робленні рішень, вибираючи альтернативне становище, що являється максимумно корисним для пожильців даного району.
-- Котре становище видається найкориснішим для пожильців даного району? Чому це так? Як ти окреслюєш користь?
3. Розвинути компетенції у моральному мисленні, виправдуючи свій вибір на основі того, як він починається до добробуту людей у даному районі і людей деінде.
-- Як розвиток або зберігання ресурсів зробить людей щасливішими, здоровішими і більш задоволеними своїм життям?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення толерантності до думок людей в інших районах Канади, які мають альтернативні погляди про зберігання та розвиток ресурсів.
2. Розвинути наставлення пошани до призираних доказів для підтримки альтернативних поглядів.
3. Розвинути наставлення турботливості про майбутність природних багатств Канади.

3. Які природні багатства знаходяться в кожному районі?

4. Чим починаються ці природні багатства до розвитку індустрії?
5. Які засоби транспорту служать у перевезенні природних багатств до місць перероблення і очистки?
6. Які види робочої сили пов'язані з розвитком індустрії?
7. Які наслідки має вичерпання ресурсів і ріст індустрії на людей у громадах та районах Канади?

точки зору щодо розвитку ресурсів у різних районах.

5. Оформити синтезу даних, формуючи узагальнення про відносини між кількістю людей при праці і родом індустрії в даному районі.
6. Вирішити питання, оцінюючи альтернативні становища відносно користей щодо розвитку і зберігання ресурсів.
7. Застосувати рішення, підготовляючи футуристичну інсценізацію про один або більше районів.
8. Оцінити рішення в тому змислі, який наслідок мало б воно на людей в різних районах Канади і чи побажані такі наслідки.

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно, пишучи декілька абзаців, щоб описати ресурси і індустрію в районах Канади.
2. Інтерпретувати думки і почуття інших, слідкуючи за їхніми виразами обличчя, коли вони реагують на різні сценарії про розвиток ресурсів у районах Канади.
3. Брати участь у рішеннях малих груп, щоб навчитися, як переконливо висловити свої погляди без монополізації рішення.
4. Причинятись до "добра громади", виявляючи підтримку групової мети в проєкті, який намагається піднести свідомість про унікальні риси даного району.

П'ЯТА КЛАСА
КАНАДА — НАША КРАЇНА

У темах 5А і 5В учні вивчали проблеми і теми споріднені з історією і географією Канади. У темі 5В учні вивчають подібні теми і проблеми відносно Сполучених Штатів Америки. Нижченаведені історичні теми вибрано тому, що вони пов'язані з важливими подіями в історії Канади.

Слід сподіватися, що при поширенні знання географії Америки та будь-якої наведеної історичної теми, учні наберуть чутливості щодо подібностей між Сполученими Штатами та Канадою, а також краще відчують свою унікальну канадську ідентичність.

Географічна тема:

Перегляд географії Сполучених Штатів Америки.

Історичні теми:

- Або:** Американська революція і Льонлісти об'єднаної імперії
або: Війна 1812 року з різних точок зору
або: Громадська війна і Конфедерація Канади
або: Заселення Заходу в Сполучених Штатах Америки і в Канаді.

Конкуруючі вартості і суспільне питання

Унікальна ідентичність/Бути такими як інші
 Чи канадці і американці повинні прагнути до подібних, чи до відмінних цілей?

НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.) 1. Розвинути розуміння вартостей 1. Описати події історії Північної Америки, які засвідчують відмінну ідентичність канадців і американців. -- Під час котрих специфічних історичних подій виявили канадці, що вони цінять те, що вони відмінні від американців? 2. Подати приклади поведінки, яка виявляє, що канадці й американці мають схожі вартості. -- Якими діяльностями втішуються канадці і американці, що виявляють, що їхні способи життя подібні? 2. Розвинути компетенції 1. Розвинути компетенції в аналізу-	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань. 1. Узагальнення Канада й Америка мають багато спільних прикмет, а все ж таки є деякі основні різниці, що виникли з географії, історії та світогляду їхніх людей. 2. Поняття 1. Ідентичність 2. Незалежність 3. Сполучка 4. Взаємодіяння 5. Перспектива 3. Питання для проведення розслідування 1. Послугуючись фізичними, демо-	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Пояснити питання, обмінюючись думками про подібності і відмінності між канадцами і американцями. 2. Скласти дослідні питання, щоб дослідити ті ділянки, де подібності чи відмінності могли б існувати тепер і в минулому. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- описуючи географічне положення Сполучених Штатів відносно Канади й цілого світу. -- читаючи й інтерпретуючи звіти події в історії і Канади, і Сполучених Штатів. -- читаючи й інтерпретуючи карти (мапи) Сполучених Штатів, (напр., фізичні прикмети,

ванні й оцінюванні, ототожнюючи історичні і сучасні обставини, з приводу яких канадцям приходилося поважно призадуматись над тим, які стосунки вони бажать мати зі Сполученими Штатами Америки. -- Які бувають обставини, в яких канадці мусять вирішувати чи затримати свою унікальну канадську ідентичність, чи бути такими як американці? Обмір-кувати події в щоденному житті, (як наприклад, стеження за телевізією, святкування свята-вих днів, відбування вакацій, хід на закупівлю), а також і історичні події.	графічними або економічними схе-мами, які є головні географічні райони Сполучених Штатів Америки? 2. Які великі подібності і відмінно-сті існують між цими районами і районами Канади? 3. Які спільні й відмінні погляди та вчинки виявились у історичному епізоді, що включав і Канаду, і Сполучені Штати Америки? 4. Які існують тепер сполуки між Канадою і Сполученими Штатами? (Взяти до уваги економічні, полі-тичні і культурні відносини.) 5. Які є найважливіші культурні від-мінності між обома націями? (Напр., взяти до уваги національні святкові дні.)	місцеложення ресурсів і розміщення населення). -- переводячи інтерв'ю у школі і в громаді, щоб установити, як канадці бажать бути само-стійними, чи взаємозалежними від американських сусідів. -- користаючись "Юнацьким атла-сом Альберти", щоб поробити висновки про наші відносини зі Сполученими Штатами. 4. Проаналізувати і оцінити дані, пояснюючи різні погляди про ідеальні канадсько-американські відносини. 5. Оформити синтезу даних, узагалю-ючи про подібності і відмін-ності між канадцами й американ-цями. 6. Оцінити альтернативи і цілою клясою дійти до рішення про те, як канадці повинні, чи не по-винні перевершити американсь-кий спосіб життя. 7. Обміркувати можливість примінен-ня такого плану, який допоможе людям у школі й громаді набути побажану національну чи куль-турну ідентичність. 8. Оцінити уживаний процес дослі-дження, обговорюючи нові понят-тя даної проблеми та практичне застосування набутого знання.
3. Розвинути наставлення 1. Розвинути наставлення об'єктив-ності, досліджуючи те, до якої міри особисті й родинні діяль-ності відображують унікально канадську перспективу, чи поєд-нання канадсько-американського способу життя.		2. Розвинути уміння співучасті 1. Проявити розуміння і симпатію щодо поглядів висловлених інши-ми в класі чи в окремих малих групах. 2. Вибрати відповідний зразок роб-лення рішень щодо призначення завдань у малих групах, (напр., зацікавлення, джерела-ресурси).

3. Член малої групи сприймає кон-
структивну критику і користує
з неї.

4. Причиняється до "добра громади",
виявляючи свої турботи про по-
зитивну канадську ідентичність,
включаючи побажання прикмети
(якщо є такі) американського
способу життя і звичаїв.

ТЕМА А: ЯК ЛЮДИ У ДАВНІШИХ ЧАСАХ ЗАСПОКОЮВАЛИ СВОЇ ПОТРЕБИ

ШОСТА КЛАСА
ЗАСПОКОЄННЯ ЛЮДСЬКИХ ПОТРЕБ

Конкуруючи вартості і суспільне питання		
У цій темі учні застановляються над основними людськими потребами і поділяють їх на такі групи: фізичні (матеріальні, напр., харчі, притулок), психологічні, (напр., значення життя, розвиток особистих талантів) і суспільні, (напр., спілкування з іншими, суспільний лад). Різні потреби слід описати докладніше, щоб пізнати, як з них вирішували проблеми, і як їх розв'язували окремі одиниці й групи у добу давніх цивілізацій. Зміст вибирати зі стародавніх Середземноморських цивілізацій, (напр., грецька, римська, єгипетська) або з Доколумбійської Америки, (напр., цивілізація майя, інків, ацтеків).		
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідатимуть суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні збудують розуміння наступного узагальнення і понятих, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинули компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 2.2 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей	1. Узагальнення Усі люди мають схожі фізичні (матеріальні), суспільні і психологічні потреби. Спосіб заспокоєння таких потреб різнився на протязі часу і з країни до країни. 2. Поняття 1. Основні потреби 2. Суспільна зміна 3. Структура суспільних верств 4. Рівноправність можливостей 5. Цивілізація 3. Питання для проведення розслідування 1. Як історики і археологи допомагають нам вивчати стародавні цивілізації? Як уживаються рукописні речі, скам'янілі залишки, ілюстровані дані, усні традиції і записи, щоб допомогти нам зрозуміти давнє минуле?	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожнити питання і зосередитися над ним, парафразуючи різноманітність джерел (посібників) відносно заспокоєння людських потреб і ототожнення конкуруючих вартостей. 2. Скласти дослідні питання і підходи, окреслюючи способи для дослідження проблеми в одній або кількох стародавніх цивілізаціях. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи й інтерпретуючи ре- шіткову систему географічної ширини-довготи на складній карті (мапі) світу або на глобусі (гльобі), щоб знайти місця цивілізації (-ій), які вивчаються. -- записуючи головні події в цивілізації, про яку йде мова, на часосхемі, яку при- готував учитель. Це вимагає праці над хронологією: до Христа (В.С.) і після Христа (А.Д.).
2. Розвинути компетенції	1. Розвинути компетенції в аналізуванні й оцінюванні, порівнюючи вартості суспільної структури з чіткою основою суспільного на- верствування, з вартостями суспільної структури без чіткого су- спільного наверствування. -- Які є "за" і "проти" щодо су- спільної структури з чітким наверствуванням? Без чіткого наверствування? Як кожна з цих суспільних структур на- ма- гається дати людям змогу за-	

споконуювати своєї основні потреби? 2. Розвинути компетенції у робленні рішень, віддаючи перевагу законам розв'язки питань щодо основних потреб. 3. Розвинути наставлення 1. Розвинути наставлення самопонт-тя (самозрозуміння), рахуючи себе спроможним (спроможною) допомагати іншим у заспокоєванні їхніх основних потреб. 2. Розвинути наставлення толерант-ности до поглядів інших щодо суспільної стратифікації та побу-дови. 3. Розвинути симпатію до людей в минулому й тепер, які були не-спроможними заспокоїти свої основні людські потреби.	2. Де розмішувалися декотрі старо-давні цивілізації? Який був там край і клімат? Як люди викорис-товували своє середовище для заспокоєння потреб харчів, одєжі, притулку і транспортування? 3. Які є докази про стратифікацію суспільства у стародавніх цивілі-заціях? На яких вартостях і пере-конаннях була побудована така си-стема стратифікації? 4. Чим така система суспільної стра-тифікації допомагала людям заспо-коювати свої основні потреби? Як робились рішення? Яку роль спов-няла більшість людей у процесі роблення рішень? 5. Які були важливі закони? На яких вартостях і переконаннях були по-будовані ці закони? 6. Які були важливі релігійні віру-вання і звичаї? До якої міри релігійні вірування впливали на щоденне життя? 7. Які можливості мала окрема особа робити особисті рішення щодо за-спокоення потреб?	4. Проаналізувати і оцінити дані, розподіляючи їх на інформації з друкованих і недрукованих джерел про те, як заспокоювались різні потреби. 5. Оформити синтезу даних, -- розвиваючи поняття про фізич-ні, психологічні і суспільні потреби, записуючи специфічні приклади кожного зокрема, і групувати їх під окремими заголовками. -- підумовуючи інформації, укладаючи (індивідуальні) висновки досліджень (під час зайняття малої групи). 6. Розв'язати питання, подаючи і обороняючи узагальнення про зорганізування суспільства, щоб заспокоїти основні потреби. 7. Застосувати рішення, плянуючи, як можливо зорганізувати наше суспільство, щоб задовольнити особливу потребу. 8. Оцінити рішення і плян діяння, встановлюючи їхні можливі впливи на існуючу суспільну структуру та на поведінку людей. 2. Розвинути уміння співучасті 1. Спілкувати ефективно, виявляючи думки про цивілізацію з допомо-гою гри чи виконанням ролі. 2. Інтерпретувати думки і почуван-ня свої і інших, парафразуючи звіт члена іншої групи, і про-сячи його/її сказати, чи пара-фраза точно передає думки у звіті. 3. Брати участь у груповій праці та у груповому робленні рішень, -- причиняючись, як член малої групи, розподіляючи завдання,
--	---	--

призначаючи праці, та оціню-
ючи групове виконання
обов'язків.

-- проводячи переговори з інши-
ми, у малій групі, щоб ося-
гнути одностайну згоду щодо
питання.

4. Причинятись до "добра громади",
поділяючись з друзями потріб-
ними матеріалами, та спрямову-
ючи їх до джерел інформації,
за якими вони шукають.

ТЕМА Б: ЯК ЛЮДИ У СХІДНИХ СУСПІЛЬСТВАХ
ЗАСПОКОЮТЬ СВОЇ ПОТРЕБИ СЬОГОДНІ

ШОСТА КЛЯСА
ЗАСПОКОЄННЯ ЛЮДСЬКИХ ПОТРЕБ

Конкуруючі вартості і суспільне питання		
У цій темі зосереджується увагу над питаннями відносно заспокоєння фізичних, психологічних і суспільних потреб людей у Китаю чи Південно-східній Азії. Південно-східні азійські суспільства, які вивчаються, можна вибрати з Малайзії, Індонезії, Кореї, Тайланду, Філіппінів або Гонконгу. Слід звернути увагу на подібність, а також і відмінності між проблемами, які люди у нашому суспільстві і в східних суспільствах мусять розв'язати, щоб заспокоїти свої потреби.		
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні здобудуть розуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичної інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинули компетенції в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. (Уміння в пунктах 1.1, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей	1. Узагальнення Суспільства, з сильною укоріненими звичаями і традиціями, бувають часто неподатливі щодо засвоєння альтернативних способів заспокоєння основних потреб. Це відноситься і до східних, і до західних суспільств.	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожнити питання і зосередитися над ним, кажучи декільком учням переповісти проблему своїми словами, після перечитання матеріалу відносно задоволення потреб у Південно-східній Азії чи в Китаю.
2. Розвинути компетенції	2. Поняття 1. Перспектива 2. Звичаї і традиції 3. Міжкультурний обмін 4. Недостача 5. Міжнародні агентства	2. Скласти дослідні питання і підходи для набуття інформації про вибране суспільство Східної Азії. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- читаючи й інтерпретуючи карти (мапи), щоб знайти розміщення обговореної країни/обговорених країн у порівнянні з Альбертою.
3. Розвинути компетенції	3. Питання для проведення розслідування 1. Де розміщені Китай і південно-східні країни Азії? 2. Як фізичне середовище впливає на спосіб заспокоєння основних потреб людей у країні/країнах, які досліджуємо?	-- користуючись глобусом і 24-годинним годинником, для калькуляції дня й часу обговорюваних країн у порівнянні з Альбертою. -- користуючись мірилом (скалею) щоб визначити віддаль між

шуки за кращою технологією, поступ.) -- Які наставлення і вартості мають селяни у Південно-східній Азії, що ніби підтримують віру у "забезпечення в традиції"? (Взяти до уваги, наприклад, почуття належності, обізнаність зі способами виконування діяльності, успадкований авторитет, звичаї і обряди, згідність у громаді.) -- Як ці два ряди наставлень і вартостей собі суперечать? 2. Розвинути компетенції аналізування й оцінювання, розглядаючи погляди інших осіб, з Китаю або Південно-східньої Азії, на наш світ. 3. Розвинути компетенції у робленні рішень, передбачаючи наслідки, якщо пожити Сходу й Заходу за своїми б собі декотрі прикмети другої сторони. 3. Розвинути наставлення 1. Розвинути наставлення пошани до способів, якими наріз у східних суспільствах заспокоює основні потреби. 2. Розвинути наставлення об'єктивності, перевіряючи свої власні думки про найкращий спосіб заспокоєння основних потреб.	3. Яке відношення мають традиції і звичаї у вибраних східних суспільствах із способом заспокоєння основних людських потреб? 4. Які чинники викликали недавні проблеми безпритульних біженців у Південно-східній Азії? 5. На які труднощі натрапляють східні суспільства, у яких технологія Заходу могла б послужити частковою розв'язкою? 6. На які труднощі натрапляють західні суспільства, у яких східні суспільства могли б послужити частковою розв'язкою?	обговорюваними місцями і Альбергом. -- користуючись умовними знаками карти (мапи), щоб визначити прикмети обговорюваних країн та віддаль між ними і Канадою. -- порівнюючи площу обговорюваних країн з площею Альберти. -- читаючи й інтерпретуючи схеми, стовпчасті схеми, картиносхеми і нескладні географічні таблиці, щоб знайти інформації про обговорювані країни. -- переводячи інтерв'ю з досвідченими людьми про обговорювані країни, користуючись питаннями, які виготовляла мала група учнів. 4. Проаналізувати і оцінити дані, пояснюючі порізнені точки зору людей у Канаді й у Східній Азії про способи заспокоєння основних потреб. 5. Оформити синтезу даних, формуючи узагальнення про вплив культури на те, яким способом люди заспокоюють свої потреби, (наприклад, різниці щодо побажаних харчів). 6. Вирішити питання, знову зосереджуючись над тим, чи азійські і західні суспільства повинні користуватися однаковими способами заспокоєння своїх потреб. Обговорити і ясно визначити альтернативні розв'язки. 7. Застосувати рішення, складаючи план підходу до питання пов'язаного із специфічними основними потребами, (напр., біженці), беручи до уваги становище людей Південно-східньої Азії.
---	---	---

8. Оцінити, під час дискусії з цілою клясою, вжитий спосіб дослідження. До корисних критеріїв можна включити такі питання: Чи спосіб навчання про Південно-східну Азію був добрий? Чи було досить джерел для дослідів? Чи було цікаво? Чи ми є більш чутливі до різноманітних способів заспокоювання людських потреб?

2. Розвинути уміння співучасті

1. Спілкувати ефективно, висловлюючи свій погляд, усно або писемно, уживаючи специфічні приклади про такі аспекти східних суспільств, які канадці могли б засвоїти з користю.

2. Інтерпретувати думки і почування свої і інших, виявляючи зрозуміння дилем, на які натрапляють люди, змагаючись за своє існування і за людську гідність.

3. Брати участь у групових рішеннях, приймаючи і використовуючи конструктивної критики щодо якоїсь думки чи процедури, якою поділяються члени групи.

4. Причинятись до "добра громади", виступаючи перед цілою клясою зі звітом, як представник малої групи.

ТЕМА В: ЗАСПОКОЄННЯ ПОТРЕБ З ДОПОМОГОЮ МІСЦЕВОГО, ПРОВІНЦІЙНОГО І ФЕДЕРАЛЬНОГО УРАДУ

ШОСТА КЛЯСА ЗАСПОКОЄННЯ ЛЮДСЬКИХ ПОТРЕБ

Ця тема зосереджується над тим, як люди творять уряди для заспокоєння своїх потреб. Учні досліджують питання відносно уряду в Канаді на місцевому, провінційному і федеральному рівнях. Простежити принаймні одну справу історичну та одну сучасну про те, як уряд таку справу полагджував. Для такого дослідження радиться розглянути ролі уряду в прокладенні шляху Канадської тихоокеанської залізниці (історичний момент) і ролі уряду в прокладенні північного трубопроводу (сучасний момент).	Конкуруючи вартості і суспільне питання Спільна дія/Самовпевненість Скільки відповідальності повинні уряди брати на себе, щоб заспокоїти потреби і бажання громадян?	
НАСТАНОВИ ЩОДО ВАРТОСТЕЙ	НАСТАНОВИ ЩОДО ЗНАННЯ	НАСТАНОВИ ЩОДО УМІННЯ
Учні обслідять суспільне питання, щоб розвинути наступні розуміння, компетенції і наставлення. (Питання подані лише як зразок.)	Учні здобудуть зрозуміння наступного узагальнення і понять, як також і фактичні інформації відповідні до поданих питань.	Учні розвинути компетенцію в наступних розслідувальних і співучасницьких уміннях. Уміння в пунктах 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.7, 1.8, 2.1, 2.4 наголошені для цієї теми.)
1. Розвинути розуміння вартостей 1. Визначити значення спільної дії і самовпевненості як два становища про обсяг відповідальності уряду щодо заспокоєння потреб і бажань громадян. -- Як далеко сягає відповідальність уряду в заспокоюванні потреб і бажань, якщо ми цінуємо спільну дію? Як далеко сягає відповідальність, якщо ми цінуємо самовпевненість? 2. Описати такі приклади, які виявляють, що спільна дія і самовпевненість мають значення в обслуговуванні громадян на місцевому, провінційному й федеральному рівнях. -- Які обслуговування, забезпечені урядом на місцевому, провінційному і федеральному рівнях, виявляють важливість спільної дії? Які обслуговування облішено пожильцям, щоб вони дбали самі про себе, чи про інших?	1. Узагальнення Уряд постає з усвідомлення, що для заспокоєння людських потреб спільна дія, часто, є успішніша, ніж дія одиниці. 2. Поняття 1. Політика 2. Влада 3. Уряд 4. Вплив 5. Рівні уряду 6. Законопроект 7. Закон 3. Питання для проведення розслідування 1. Що це таке "уряд"? Чому люди мають уряди? Яку особливу форму уряду маємо в Канаді? 2. Які потреби заспокоюють уряди? Які потреби облішено пожильцям,	1. Розвинути розслідувальні уміння 1. Ототожнити питання і зосередитися над ним, засобом дискусії малої групи про те, як далеко повинні уряди перебрати на себе відповідальність за заспокоєння специфічних людських потреб, наприклад, здоров'я, безпека. 2. Скласти дослідні питання і підходи, будуючи гіпотезу про наслідки, якщо б уряди перебрали на себе численні відповідальності за заспокоювання людських потреб. 3. Зібрати й упорядкувати дані, -- складаючи конспект з кількох головних точок відносно короткої статті про те, який вплив можуть мати громадяни на рішення уряду. -- переводячи опитування батьків або вибраних пожильців громади, користуючись питаннями і способами складеними малою групою, для придбання поглядів про те, які обслуговування повинен забезпечувати уряд.

2. Розвинути компетенції

1. Розвинути компетенції в аналізуванні й оцінюванні, ототожнюючи обставини з конкуруючими варіантами, у яких деякі члени суспільства думають, що уряди за багато роблять, а інші думають, що уряди роблять замало.
-- Які можна знайти специфічні приклади, коли громадяни розходяться в думках про те, скільки потрібно допомоги від уряду? (Взяти до уваги, наприклад, медичне забезпечення, грошову сімейну допомогу, суспільну службу, забезпечення прав і свободи, захист споживачів.)

2. Розвинути компетенції у робленні рішень, передбачаючи наслідки зміни у мірі урядової допомоги щодо забезпечення обслуговування для певних членів суспільства з різними потребами.

-- Що могло б статися, якщо б уряди забезпечували кожного основним доходом (прибутком)?
Що могло б статися, якщо б уряди зовсім не забезпечували бідних?

3. Розвинути наставлення

1. Розвинути наставлення самовпевненості, будучи спроможним брати ефективну участь у політичних процесах.
2. Розвинути наставлення пошани до демократичного процесу як засобу вирішування конфлікту.
3. Розвинути наставлення терпеливості до неясності, стримуючись із своїм осудом доти, доки не розглянуться погляди інших.

щоб вони їх заспокоювали?

3. Як побудовані місцеві, провінційні і федеральні уряди?
4. Як вибираються уряди?
5. Як уряди вирішують справи?
6. Які можуть виявитися думки про участь уряду в сучасній справі, (напр., пропонування північний трубопровід), беручи за основу історичний прецедент, (напр., прокладання Канадської тихоокеанської залізниці)?

-- порівнюючи роль уряду в історичних і сучасних обставинах, наприклад, прокладання Канадської тихоокеанської залізниці і запропонований північний трубопровід.

4. Проаналізувати і оцінити дані, -- накреслюючи на схемах і діяграмах вислід переведеного опиту про відповідні рівні урядового обслуговування.
- роблячи висновки про те, чому різні люди мають відмінні політичні переконання.

5. Оформити синтезу даних, визначаючи співвідношення між такою справою як заходи уряду посправу скоротити дану програму та суспільними і економічними наслідками таких заходів, так позитивними (заощадження народного гроша), як і негативними (зменшення допомоги для декотрих людей).

6. Вирішити питання парламентарною процедурою, (напр., установаючи і дебатуючи законопроект).

7. Застосувати рішення, укладаючи план поменшення або збільшення специфічних урядових обслуговувань пов'язаних з питанням людських потреб.

8. Оцінити рішення, користуючись демократичними критеріями, наприклад, свобода слова, право більшості.

2. Розвинути уміння співучасти

1. Спілкувати ефективно, беручи участь у симуляції внесення і дебатуювання законопроекту у Палаті Громад.
2. Інтерпретувати думки і почуття

власні й інших, проявляючи зрозуміння дилем, на які натрапляють політичні представники, намагаючись забезпечити відповідний рівень суспільного обслуговування.

3. Брати участь у груповій праці та у груповому робленні рішень, привчаючись висловлювати свою точку зору без монополізації дискусії.

4. Причинятись до "добра громади", ділячись з однокурсниками джерелами (посібниками) і думками, які вони можуть використати для успішного закінчення завдання.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ

1. Значення

- 1.1 Згідно з директивами провінційного уряду навчальні матеріали -- це всі друковані, недруковані й електроннообчислювальні (комп'ютерні) матеріали, що їх використовують учні й учителі для сприяння навчанню й учінню.
- 1.2 Приписані навчальні матеріали, це матеріали, що їх схвалив Міністер освіти з огляду на те, що вони придатні для здійснення більшості мет і настанов (або значних складників) предметів описаних у Програмах навчання.
- 1.3 Рекомендовані навчальні матеріали, це матеріали, що їх схвалило Міністерство освіти з огляду на те, що, значно сприяючи здійсненню однієї або кількох важливих мет предметів описаних у Програмах навчання, вони доповнюють приписані навчальні матеріали.
- 1.4 Допоміжні навчальні матеріали, це додаткові навчальні матеріали, що їх визначили вчителі, шкільні ради або Міністерство освіти Альберти, і які, сприяючи й доповнюючи навчання й учіння, збагачують предмети описані в Програмах навчання.

2. Приписані навчальні матеріали

Для кожної класи приписано від трьох до десяти друкованих чи недрукованих англomовних посібників. Покищо нема приписаних матеріалів для навчання суспільних наук українською мовою. З огляду на брак таких матеріалів на книжковому ринку Відділ мовних програм при Міністерстві освіти приготoвляє склади лекцій для вчителів із додатком учнівських матеріалів. Завданням цих складів лекцій буде допомогти вчителям викладати суспільні науки за методою запиту (*inquiry method*) й забезпечити наших учнів бодай

мінімальною кількістю навчальних матеріалів.

При плануванні й проведенні викладання суспільних наук українською мовою вчителі можуть використати деякі приписані матеріяли англійською мовою, які можна придбати в **School Book Branch**. Зорові (візуальні) й зоровослухові (авдіовізуальні) посібники (картинки, діяфільми) найкраще надаються до користування в українських класах. Варто теж уживати різні матеріяли видані окремими шкільними радами, особливо Едмонтонською публічною шкільною радою.

ЩО ПРИПИСАНЕ В АЛЬБЕРТСЬКІЙ ПРОГРАМІ СУСПІЛЬНИХ НАУК: ЗВЕДЕННЯ

1. Для кожної класи п р и п и с а н о по три теми для вивчання.
2. Одне суспільне питання в кожній темі п р и п и с а н е для розслідування. Автори програми заохочують учителів модифікувати специфічні питання, дбаючи про те, щоб зберегти його намір і значення.
3. Для кожної теми п р и п и с а н о настанови щодо вартостей, знання й уміння.
4. Суспільне розслідування -- це гнучкий процес, який учителі можуть розширювати чи змінювати, щоб задовольнити потреби окремих учнів чи цілої класи. Наявність навчальних матеріалів і основна тематика матеріалів (напр., з історії, географії, економії й т. д.) також впливатимуть на специфічний підхід до розслідування, у якому беруть участь і вчителі, і учні в суспільних науках.
5. Н е п р и п и с а н о суспільної дії, але автори програми заохочують до дії там, де це можливо, і коли це побажано.
6. О б о в'я з к о в і складові частини творять 75% програми. Вони складаються з 18-и тем і настанов. Н е о б о в'я з - к о в і складові частини творять 25% програми.
7. П р и п и с а н і навчальні матеріали, це матеріали вичислені в наступних документах:

-- Alberta School Book Branch Catalogue

-- Social Studies Learning Resources for Elementary Schools

ЗАУВАЖЕННЯ: П р и п и с а н і навчальні матеріали, це ті матеріали, які рахуються найбільш придатними для здійснення більшості настанов приписаних для специфічної теми. Ці матеріали визначені як найкращі матеріали, які можна набути сьогодні для впровадження Програми навчання суспільних наук в Альберті 1981.

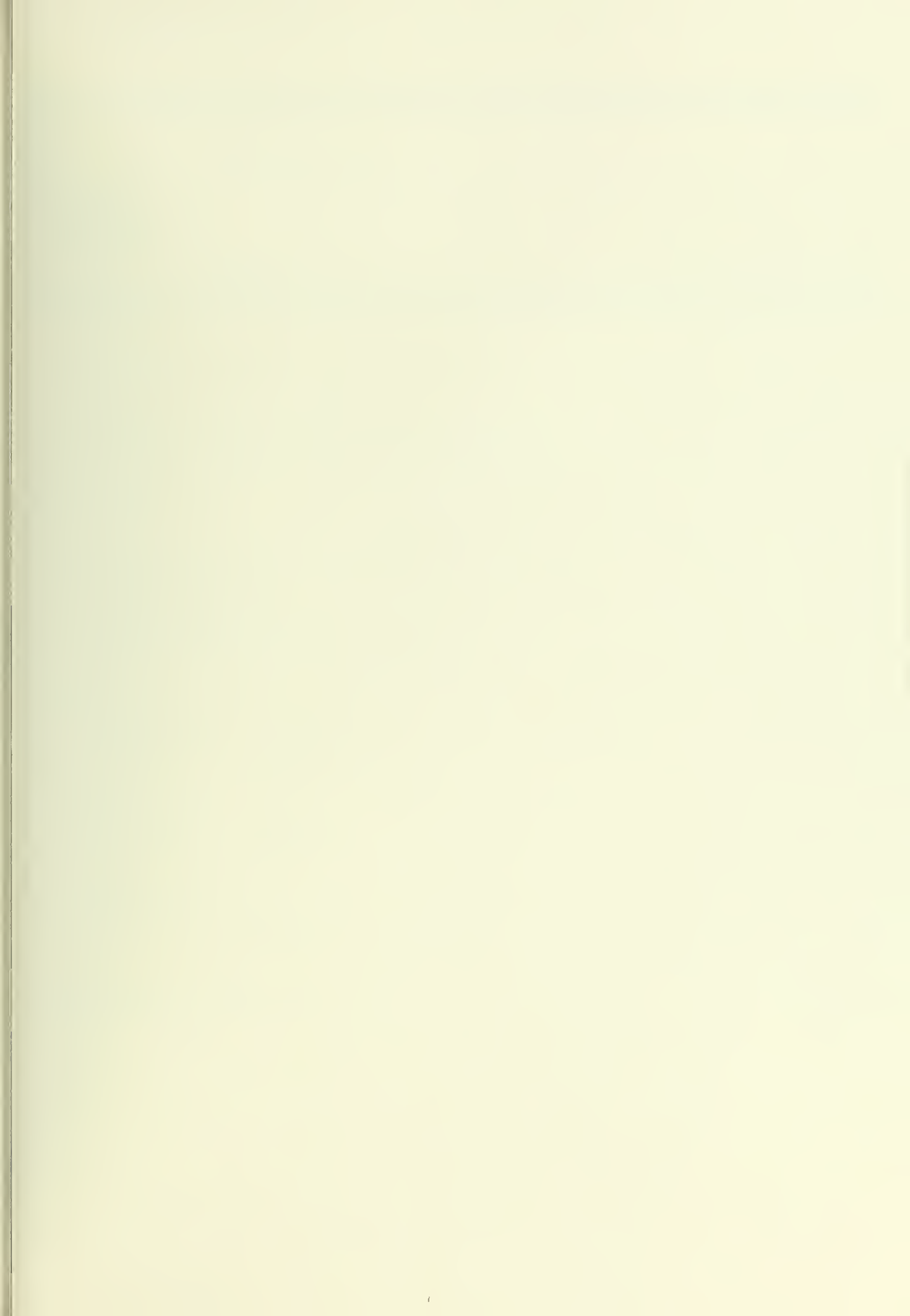
Р е к о м е н д о в а н і навчальні матеріали також вичислені у вищезгаданих документах. Ці матеріали доповнюють приписані навчальні матеріали. Цими матеріалами

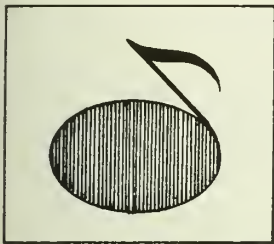
можна користуватися для здійснення декотрих приписаних настанов.

Вибір окремих навчальних матеріалів і спосіб користування ними залежатиме від органів шкільництва. Учителі можуть доповнювати всі навчальні матеріали додатковими матеріалами вибраними шкільними радами. Параграф 12(2)**b** у Шкільному акті заявляє, що ці матеріали мусять бути схвалені шкільною радою.

3. Рекомендовані навчальні матеріали

До рекомендованих навчальних матеріалів входять друковані й недруковані матеріали, що сприяють принаймні одній настанові суспільних наук, а також матеріали, що доповнюють приписані матеріали (напр., учительські довідники). Ці матеріали також вичислені у вищезгаданих документах і їх також можна набути в Альбертському відділі шкільних підручників (Alberta School Book Branch).

МУЗИКА

(MUSIC)

Г

НАМІРИ Й ФІЛОСОФІЧНІ ОСНОВИ ПРОГРАМИ Г-1

ПРИМІТКА Г-1

МЕТИ Й НАСТАНОВИ

Загальні настанови Г-3

Специфічні настанови Г-3

ЗМІСТ

Перша кляса: Поняття Г-5
 Уміння Г-7

Друга кляса: Поняття Г-9
 Уміння Г-11

Третя кляса: Поняття Г-13
 Уміння Г-15

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ Г-17

НАМІРИ Й ФІЛОСОФІЧНІ ОСНОВИ ПРОГРАМИ

Коли виправили програму музики в початковій школі (до 1977 року), не включили пояснення намірів і філософічних основ програми. При новій виправці програми (у майбутньому) до складу цього нарису ввійде таке пояснення.

ПРИМІТКА

Щоб доповнити програму „Музика (1-3 кл.) ", Відділ мовних програм при Міністерстві освіти Альберти видав учительський посібник під назвою Музика в українських двомовних класах 1-3. Учительський poradnik.

Цей посібник пропонує вчителю різні українські музичні твори, які він може використати для розвитку знань і вмінь з музики. Ці твори одночасно сприятимуть розвиткові української мови й зрозумінню української культури.

МЕТИ Й НАСТАНОВИ

ЗАГАЛЬНІ НАСТАНОВИ

Музика -- це міжнародня мова. Деякі аспекти музики відрізняються у відмінних культурах, а інші залишаються однаковими. Загальні настанови програми музики в 1 - 3 класах будуть такими:

- Допомогти дітям обізнаватися з естетичними аспектами музики в нашій культурі й розвивати чуйність до них.
- Дати дітям численні нагоди розкривати для себе світ музики й випробовувати музику в її різних видах.
- Допомогти дітям виробляти свої власні творчі сили з допомогою музики.
- Допомогти дітям набути музичні вміння й дати їм нагоди користатися ними.

СПЕЦИФІЧНІ НАСТАНОВИ

Перший, другий і третій рік навчання:

- Обізнаватися з різноманітними видами музики через слухання, рух, спів і грання на інструментах.
- Розвивати здатність легко й правильно співати в тоні великий і різноманітний репертуар пісень і почати навчатися читати ноти до цих пісень.

- випробовувати різні інструменти, щоб виробити здатність чути й читати музику, щоб грати супровід до співу, і щоб самостійно творити музичні композиції.
- Розвивати (плекати) творче самовираження й особистий відгук на музику через творчий рух і танець.

З М І С Т

ПЕРША КЛЯСА

ПОНЯТТЯ

А. РИТМ

1. Уся музика розвивається рівними долями. Темп музики може бути повільний або швидкий.
2. Долі можна групувати по дві або три (метр).
3. У музиці існують сильні й слабкі долі.
4. У музиці існують довгі та короткі звуки й беззвучні долі.
5. Музика розвивається звучними й беззвучними долями.
6. Довгі звуки, короткі звуки й беззвучні долі можна групувати в ритмічних моделях.

Б. МЕЛОДІЯ

1. Тони можуть бути високими або низькими.
2. Ряд звуків може бути висхідним (від низького до високого), низхідним (від високого до низького) або може повторюватися.
3. Мелодія -- це ряд висхідних чи низхідних звуків, що можуть розвиватися поступово чи стрибками або можуть лишатися на тому самому тоні.
4. Звуки можна зорганізувати в ритмічні моделі мелодії; їх можна повторювати.
5. На нотному письмі мелодія розвивається зліва направо.

В. ГАРМОНІЯ

1. Два або більше звуків можуть звучати одночасно.
2. Звуки різної висоти, що виконуються одночасно, називаються 'акорди'.
3. Акорди супроводжують (акомпаньють) мелодію.

Г. ФОРМА

1. Суцільна частина мелодії називається фразою.
2. Фраза, це музичне речення.
3. Фраза має початок і кінець.
4. Фраза має остаточний кінець, який кінчається на опорних звуках ладу.
5. Фрази мають різні вигляди, які можуть розвиватися вгору чи вниз. Фраза може повторюватися.
6. Музику можна зорганізувати в частини -- подібні й відмінні. Частини можуть складатися з фраз.

Г. ЕКСПРЕСІЯ

(темп, динаміка, характер звука, настрій, кольорит)

1. Долі музичного твору можуть бути швидкими або повільними.
2. Музику можна виконувати тихо (*piano*) або голосно (*forte*).
3. Навколишні звуки мають різні кольорити.
4. Музичні інструменти мають різні кольорити (звук, тембр і висоту).
5. Людські голоси мають різні кольорити (естетичний звук і висоту).
6. Музика може бути частиною нашої праці чи розваги (настрій).
7. Музика відіграє важливу роль в святах та порах року.
8. Музикою можна передавати почуття.

УМІННЯ

А. СЛУХАННЯ

1. Слухати звуки оточення -- у школі, удома, у природі (погода, тварини), техніка (авта, машини).
2. Пізнавати й порівнювати звуки -- високі - низькі, голосні - тихі, довгі - короткі, повільні - швидкі, висхідні - низхідні.
3. Слухати звуки голосу.
4. Слухати звуки інструментів.
5. Слухати музичні твори.

Б. РУХ

1. Рухатися до звуків у середовищі.
2. Передражнювати будь-яку тварину або машину.
3. Наслідувати долі музики плесканням, ходом, стрибком, бігцем чи галопом.
4. Відчувати долі, акцент та ритмічні моделі.
5. Рухами зображувати висоту звука, динаміку, тривалість, темп і напрям (високі - низькі, голосні - тихі, довгі - короткі, повільні - швидкі, угору - вниз).
6. Вивчити легкі українські й інші танки, пісні з рухами та ігри.

В. СПІВ

1. Точно повторювати звуки.
2. Пізнавати й наслідувати 'Curwen hand signals'.
3. Співати різного роду пісні з точною інтонацією.
4. Співати в групі або самотійно.

Г. ГРАННЯ НА ІНСТРУМЕНТАХ

1. Повторювати плескання ритмічних моделей.
2. Акомпанювати спів плесканням і рухами.
3. Правильно грати на ритмічних інструментах (наслідувати долю, акцент або ритмічні моделі).
4. Вибирати підхожі до музики інструменти.
5. Творити легкі ритмічні моделі для інструментів.

6. Читати легкі ритмічні партитури.

Г. ЧИТАННЯ

1. Повторювати ритмічні моделі плесканням і співом.
2. Пізнавати ритмічні моделі на картках і читати зліва вправо.
3. Писати ритмічні моделі паличками.
4. Читати легкі партитури.
5. Читати з руки 'Curwen hand signals' соль - мі, соль - мі - ля, а також з нотного стану.
6. Писати мелодичні моделі на нотнім стані.

Д. ТВОРЕННЯ МУЗИКИ

1. Творити підхожі звукові ефекти до віршів і пісень.
2. Користуючись інструментами, створювати різні звуки, наприклад: високі - низькі, голосні - тихі, повільні - швидкі, короткі - довгі, висхідні - низхідні.
3. Розмовляти співаючи.
4. Творити нові співані ігри.
5. Складати слова до пісень.
6. Пояснювати пісні малюнками.
7. Драматизувати пісні.

ДРУГА КЛЯСА

ПОНЯТТЯ

А. РИТМ

Продовження розвитку понять 1 – 6.

7. Ритмічні моделі (*ostinati*) можуть акомпаньювати мелодію.
8. Ритмічні моделі можуть продовжуватися рівномірними долями музики.
9. Тривалість звуків і павз різниться.
10. Наголос позначає акцентовану долю.
11. Наголоси відзначають групування долей. (Перша доля такту має наголос.)
12. Інструменти або голоси можуть надавати наголоси.

Б. МЕЛОДІЯ

Продовження розвитку понять 1 – 5.

6. Музичне письмо (ноти) вказує напрям мелодії.
7. Мелодії можуть кінчатися на високій або низькій ноті.
8. Різні інструменти видають різну висоту й різні тембри.
9. Мелодія може бути тональна або атональна.

В. ГАРМОНІЯ

Продовження розвитку понять 1 – 3.

4. Існують мажорні й мінорні акорди.
5. Дві або більше мелодій можуть розвиватися одночасно.

Г. ФОРМА

Продовження розвитку понять 1 – 6.

7. Частина може повторюватися.
8. Ряд частин творить музичний твір.
9. Частини позначаються буквами (АБ, АБА, АБАБ).

10. У музичному творі може бути особливий вступ і визначений кінець (*coda*).

Г. ЕКСПРЕСІЯ

(темп, динаміка, характер звука, настрій, кольорит)

Продовження розвитку понять 1 - 8.

9. Музика може бути швидкою або помірною; ці темпи можуть мінятися раптово чи поступово.
10. Музику можна виконувати тихо (*piano*) або голосно (*forte*); перехід від одної динаміки до другої може бути раптовим (*subito piano, subito forte*) чи поступовим ($< \quad >$ *crescendo, diminuendo*).
11. Текст відіграє важливу роль в розумінні пісні.

УМІННЯ

А. СЛУХАННЯ

Продовження розвитку вмінь 1 - 5.

6. Слухати, пояснювати й зображати напрям мелодії.
7. Пізнавати моделі в музиці.
8. Пізнавати фрази в музиці.
9. Розрізняти голоси й інструменти.
10. Слухати святочну й сезонну музику.
11. Слухати музику, яка зображає казку чи оповідання.

Б. РУХ

Продовження розвитку вмінь 1 - 6.

7. На основі даного вірша або пісні створити вільні ритмічні рухи. Рухатися під ритм 'ostinati'.
8. Рухатися вільно в межах форми музики (подібні фрази, відмінні фрази).
9. Збільшувати репертуар танців і ігор.

В. СПІВ

Продовження розвитку вмінь 1 - 4.

5. Продовжувати навчання сольфеджо й відповідних 'Curwen hand signals' або рухових знаків.
6. Точно повторити даний тон, наприклад, ксилофона, металофона й т. д.
7. Співати вміло, легко й правильно багато народніх, святочних, обрядових та сезонних пісень.
8. Мати нагоду диригувати.

Г. ГРАННЯ НА ІНСТРУМЕНТАХ

Продовження розвитку вмінь 1 - 6.

7. Грати розмовні ігри й добирати відповідні тони на мелодичних інструментах.
8. Творити й грати ритмічні й мелодичні 'ostinati'.
9. Уживати пентатонний звукоряд як акомпаньямент до пентатонних пісень.

Г. ЧИТАННЯ

Продовження розвитку вмінь 1 - 6.

7. Писати ритмічні моделі з диктату.
8. Читати систему нотного означення зліва направо.
9. Пізнавати ноти половинні, четвертні й восьмі й розміри

2	3
4	4.
10. Пізнавати нотний стан і ключ.
11. Пізнавати фрази.
12. Мати нагоду диригувати.

Д. ТВОРЕННЯ МУЗИКИ

Продовження розвитку вмінь 1 - 7.

8. Творити ритмічні й мелодичні 'ostinati' до віршів і пісень.
9. Творити пентатонні супроводи до віршів і пісень.
10. Творити нові танці під різні музичні форми.
11. Пізнавати симетричні форми в малюнках та в архітектурі.

ТРЕТЯ КЛАСА

ПОНЯТТЯ

А. РИТМ

Продовження розвитку понять 1 - 12.

13. Бувають довгі й короткі звуки й павзи. Нота чи павза може бути ціла, половинна, четвертна чи восьма.
14. Долі можна групувати по дві або три: часом оба метри можуть існувати в однім творі.
15. На початку твору пишуть розміри у вигляді $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$.
У кожному такті, без огляду на розмір, є однакова кількість долей.

Б. МЕЛОДІЯ

Продовження розвитку понять 1 - 9.

10. Звукоряд (гама) -- це організація тонів різної висоти.
11. Мелодія розвивається кроками нот звукоряду або стрибками.
12. Інтервал октави твориться між першим і восьмим тоном гами.

В. ГАРМОНІЯ

Продовження розвитку понять 1 - 5.

6. Музика може розвиватися такими способами:

- а. самою мелодією,
- б. мелодією з акордами або
- в. двома одночасними мелодіями.

Цей склад може мінятися в одному творі.

7. Чергування акордів поступово доводить до тоніки мажорного або мінорного ладу.

Г. ФОРМА

Продовження розвитку понять 1 - 10.

11. Музичні фрази надають певну організацію творові.
Фрази можуть бути довгими або короткими.

12. Музичні фрази або частини можуть повторюватися або можуть частинно мінятися.
13. Повторення й контраст надають формальну єдність і різноманітність музичному творові.

Г. ЕКСПРЕСІЯ

(темп, динаміка, характер звуку, настрій, кольорит)

Продовження розвитку понять 1 - 11.

12. Темп надає музиці настроїв.
13. Динамічні зміни додають до ефекту музики.
14. Грання на різних музичних інструментах утворює різні кольорити.

УМІННЯ

А. СЛУХАННЯ

Продовження розвитку вмінь 1 - 11.

12. Пізнавати обрис мелодії.
13. Відкривати темп, кольорит і динаміку.
14. Пізнавати інструменти.
15. Пізнавати мажорні й мінорні акорди.
16. Слідкувати за акордами опорних звуків.
17. Пізнавати повторення й контраст.
18. Пізнавати форму (АБА).
19. Порівнювати музичні стилі.
20. Бути уважним слухачем у суспільстві.

Б. РУХ

Продовження розвитку вмінь 1 - 9.

10. Користуючись рухами, зображати вірші, пісні й казки чи оповідання.
11. Користуючись рухами, ілюструвати різні форми музики.
12. Брати участь у іграх і музичних представленнях.
13. Рухами творити й розробляти ритмічні моделі.

В. СПІВ

Продовження розвитку вмінь 1 - 8.

9. Продовжувати навчання сольфеджо й 'Curwen hand signals'.
10. Співати відповідні 'ostinati' під дану пісню.
11. Співати двоголосові канони.
12. Співати з доброю експресією й чистою дикцією.
13. Співати з різними супровадами.
14. Співати 'a capella'.

Г. ГРАННЯ НА ІНСТРУМЕНТАХ

Продовження розвитку вмінь 1 - 9.

10. Створювати звукові ефекти й акомпаньменти, уживаючи ритмічні інструменти.

11. Уживаючи ксилофон, творити гами, мелодії й 'ostinati'.
12. Точно повторювати звуки, моделі 'ostinati', пентатонні мелодії й супроводи, уживаючи дзвони.
14. Створювати оригінальні пісні й партитури. (Ксилофони/металофони, дзвіночки (гльокеншпіль)). Уживання так званих інструментів 'orff'.

Г. ЧИТАННЯ

Продовження розвитку вмінь 1 - 12.

13. Пізнавати інші розміри.
14. Продовжувати навчання сольфеджо.
15. Читати ритм і мелодію друкованої музики.
16. Читати свою партію в партитурі.
17. Писати ритмічні й мелодичні моделі.

Д. ТВОРЕННЯ МУЗИКИ

Продовження розвитку вмінь 1 - 11.

12. Пізнавати стиль у музиці, у мистецтві та в архітектурі.
13. Пізнавати повторення й контраст у споріднених видах мистецтва.
14. Творити свої пісні та вчитися, як правильно писати ці пісні.
15. Грати свої пісні слухачам.

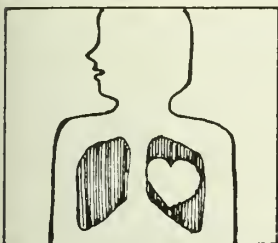
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ

1. Значення

- 1.1 Згідно з директивами провінційного уряду навчальні матеріяли -- це всі друковані, недруковані й електронно-обчислювальні (комп'ютерні) матеріяли, що їх використовують учні й учителі для сприяння навчанню й учінню.
- 1.2 Приписані навчальні матеріяли, це матеріяли, що їх схвалив Міністер освіти з огляду на те, що вони придатні для здійснення більшості мет і настанов (або значних складників) предметів описаних у Програмах навчання.
- 1.3 Рекомендовані навчальні матеріяли, це матеріяли, що їх схвалило Міністерство освіти з огляду на те, що, значно сприяючи здійсненню однієї або кількох важливих мет предметів описаних у Програмах навчання, вони доповнюють приписані навчальні матеріяли.
- 1.4 Допоміжні навчальні матеріяли, це додаткові навчальні матеріяли, що їх визначили вчителі, шкільні ради або Міністерство освіти Альберти, і які, сприяючи й доповнюючи навчання й учіння, збагачують предмети описані в Програмах навчання.

2. Приписані навчальні матеріяли

Для кожної класи приписано по три англomовні посібники. Покищо нема приписаних матеріялів для навчання музики українською мовою.

ЗДОРОВ'Я

Г

HEALTH

The Course Outline for instruction in Ukrainian, Health program is being adapted according to priority #3 recommended by the Curriculum Policies Board in 1979.

When completed, the Course Outline will be distributed to schools using Ukrainian to teach Health. The objectives, concepts and skills of the Ukrainian Program will remain the same as the regular program taught in Alberta schools.

Until the Course Outline is available the regular Program of Studies should be consulted.

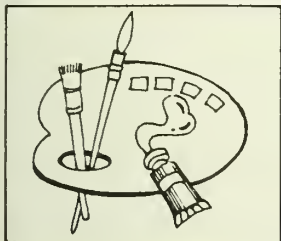
ФІЗКУЛЬТУРА

PHYSICAL EDUCATION

The Course Outline for instruction in Ukrainian, Physical Education program is being adapted according to priority #3 recommended by the Curriculum Policies Board in 1979.

When completed, the Course Outline will be distributed to schools using Ukrainian to teach Physical Education. The objectives, concepts and skills of the Ukrainian Program will remain the same as the regular program taught in Alberta schools.

Until the Course Outline is available the regular Program of Studies should be consulted.

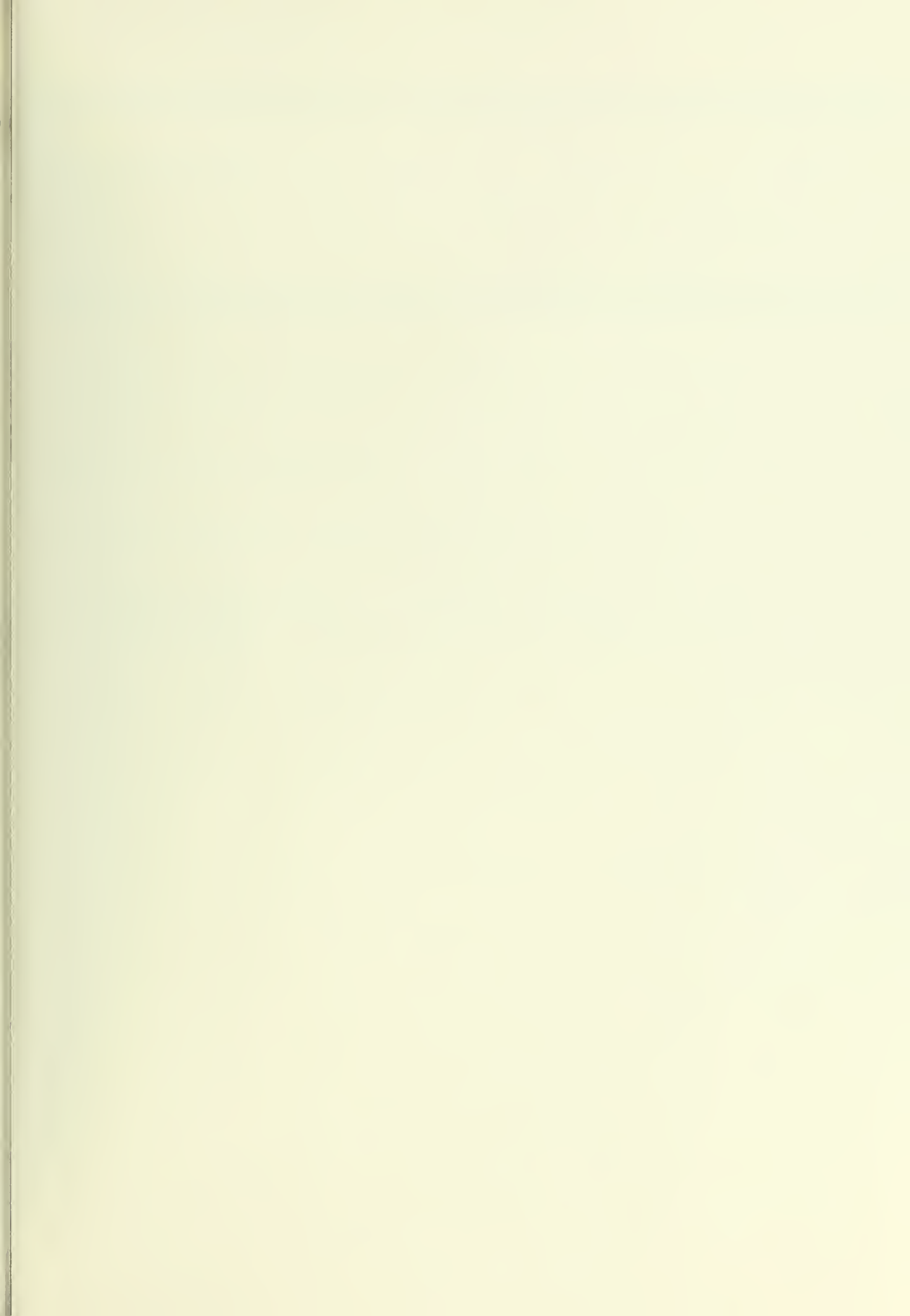
МИСТЕЦТВО

ART

The Course Outline for instruction in Ukrainian, Art program is being adapted according to priority #2 recommended by the Curriculum Policies Board in 1979.

When completed, the Course Outline will be distributed to schools using Ukrainian to teach Art. The objectives, concepts and skills of the Ukrainian Program will remain the same as the regular program taught in Alberta schools.

Until the Course Outline is available the regular Program of Studies should be consulted.

ДОДАТОК

€

THE SCHOOL ACT — SECTION 12

6-1

THE SCHOOL ACT, 1970 — SECTION 150

6-3

ALBERTA REGULATION 74/79

— INSTRUCTION IN A LANGUAGE OTHER THAN ENGLISH OR FRENCH
REGULATIONS

6-3

THE SCHOOL ACT — SECTION 12

12. (1) In addition to his other powers specified in this Act the Minister may make regulations

- (a) governing the use of English as a language of instruction,
- (b) governing the use of French as a language of instruction,
- (b1) governing the use of any language other than English or French as a language of instruction,
- (c) respecting the inspection of pupils, teachers, schools, pupil programs and courses of study,
- (c1) defining "resident pupil" for the purpose of section 64.1,
- (d) respecting the inspection of schools for the purpose of ensuring that a proper educational program is carried on and that the Act, regulations, courses of study and pupil programs are complied with,
- (e) governing
 - (i) the examination of pupils,
 - (ii) the remuneration of examiners and markers,
 - (iii) the fees for taking examinations and in connection with re-reading examinations, remission and refund of fees,
 - (iv) appeals from examinations, and
 - (v) hourly fee rates for temporary staff, and granting certificates to school graduates,
- (f) respecting the matters concerning which boards, trustees, teachers and other employees of boards must supply information, including the times and dates by which the matters must be reported on and information supplied,
- (g) prescribing notices and forms whether or not specifically required by this Act,
- (h) governing the insurance of a board, its teachers and other employees,
- (i) respecting the winding up and dissolution of boards and districts or divisions including the procedure to be followed and the rules for paying assets and liabilities,
- (j) governing the employment of superintendents employed by a board with respect to his qualifications and experience,

- (k) respecting the payment of grants of money in lieu of transport,
- (l) respecting maintenance grants to pupils,
- (m) respecting the form, content, confidentiality, use, maintenance and disposition of student records, and
- (n) respecting the manner in which and the persons to whom a board shall give notice of its intention to and the conditions under which it may
 - (i) dispose of land, or
 - (ii) dispose or discontinue use or accommodation of a school building or other improvement or part thereof used for the instruction or accommodation of pupils.

(2) The Minister may

- (a) prescribe
 - (i) courses of study or pupil programs or both, and
 - (ii) instructional materials,and
- (b) approve any course of study or pupil program submitted to him by a board, but instruction in the course of study or pupil program shall not commence without the prior approval of the Minister in writing,

and *The Regulations Act* does not apply to anything done by the Minister or a board under this subsection.

[R.S.A. 1970, c. 329, s. 12; 1971, c. 100, s. 4;
1973, c. 53, s. 2; 1974, c. 57, s. 4; 1975(2), c. 78, s. 2;
1978, c. 12, s. 2(2)]

THE SCHOOL ACT, 1970 — SECTION 150

150 (1)(b) A board may authorize that any other language be used as a language of instruction in addition to the English language, in all or any of its schools.

150 (2) A board authorizing the use of French or any other language as a language of instruction shall comply with the regulations of the Minister.

ALBERTA REGULATION 74/79

— INSTRUCTION IN A LANGUAGE OTHER THAN ENGLISH OR FRENCH REGULATIONS

1. (1) A board shall not commence a program that offers instruction in any language other than English or French in a school unless it
 - (a) passes and delivers to the Minister a resolution authorizing the use of any language other than English or French as a language of instruction, and
 - (b) makes provision satisfactory to the Minister for the use of English as the language of instruction for all pupils who would normally attend the school and whose parents desire such instruction.
- (2) The courses of study and instructional materials for the program shall be those prescribed or approved by the Minister pursuant to section 12(2) of *The School Act*.
2. (1) A board shall ensure that English is used as the language of instruction for not less than 50% per day for each pupil.

